XXXVII.

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. WYŻSZEJ SZKOŁY REALNEJ

W TARNOPOLU

za rok szkolny 1912/13.



W TARNOPOLU.
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

„Drukarnia Podolska“ Józefa Stepka w Tarnopolu
1913.

XXXVII.

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. WYŻSZEJ SZKOŁY REALNEJ

W TARNOPOLU

za rok szkolny 1912/13.





W TARNOPOLU.
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

„Drukarnia Podolska“ Józefa Stepka w Tarnopolu
1913.

Treść:



REFORMA
nauki o symbolach, wzorach i równaniach chemicznych

napisał prof. **A. Wołk-Łaniewski.**

Dwoistość zasadnicza symboliki chemicznej.

Symbole, wzory i równania chemiczne posiadają dwojakie znaczenie: realne i hipotetyczne.

Pierwsze, realne znaczenie stanowi o ich wartości praktycznej, znając je bowiem, można z łatwością dowiedzieć się ze wzoru, jaki skład jakościowy i ilościowy ma dane ciało chemiczne i jaką posiada gęstość w stanie gazowym (o ile w takim stanie istnieć może), a z równania chemicznego dowiedzieć się możemy, jakie ciała w danej reakcyi biorą udział i w jakich się to dzieje stosunkach ciężarowych i objętościowych (dla ciał gazowych). Znaczenie drugie, hipotetyczne ma wartość teoretyczną; symbole, wzory i równania chemiczne oznaczają w tym wypadku atomy, drobiny i ich wzajemne na siebie działanie, ze wzoru wyczytać możemy, z ilu i jakich atomów dana drobina się składa, z równania — jakie drobiny i w jakim stosunku liczbowym biorą udział w reakcyi; w związku z tem znajdują się nadto względne ciężary atomowe i drobinowe.

Dwoistość symboliki chemicznej musi być w nauce chemii należycie uwydatnioną; ze względów dydaktycznych jest rzeczą pożądaną, by naukę symboliki chemicznej podzielić w tym celu na dwie części: w części pierwszej należy ją oprzeć na podstawach wyłącznie empirycznych, z zupełnem pominięciem poglądów hipotetycznych; w części drugiej — podać interpretacyę hipotetyczną poznanych w części pierwszej symbolów, wzorów i równań.

By obie części nie pogmatwały się w umyśle ucznia, nie należy po nauczeniu części pierwszej przystępować wcześniej do części drugiej, jak po 3-ch miesiącach. Korzyści takiego sposobu nauczania są następujące:

1) jest on ścisłem i jasnem zastosowaniem metody indukcyjnej, co stanowi o jego wartości formalnie kształcącej;

2) przez podział na dwie części tego najtrudniejszego działu chemii, unika się jednorazowego przeładowania umysłu nawałem nowych pojęć

i zawiłych, czasem nieścisłych rozumowań. Nauka przez to staje się przystępniejszą, t. j. łatwiej zrozumiałą;

3) przez wyodrębnienie części realnej od hipotetycznej ułatwia się zapamiętanie dokładne każdego z obu znaczeń symbolów, wzorów i równań i odtworzenie w umyśle drogi, na której do nich się dochodzi; zyskuje na tem gruntowność nauki;

4) sposób korzystania praktycznego z symboliki chemicznej jest ułatwiony, unika się bowiem każdorazowego rozumowania, prowadzącego od wzorów i równań drobinowych do realnych stosunków ciężarowych i objętościowych odnośnych ciał; zyskuje na tem praktyczność nauki.

Wprowadzenie wyżej wymienionej metody nauczania zależnem jest od tego, czy i o ile da się taki podział na dwie części nauki symboliki chemicznej praktycznie uskutecznić. Zadaniu temu poświęcam 2 niżej podane ustępy tej pracy.

I.

Wywód i wykład symboliki chemicznej na podstawach ściśle empirycznych.*)

Biorąc równe objętości różnych, chemicznie czystych ciał w stanie gazowym w jednakowych warunkach temperatury i ciśnienia i badając ich skład chemiczny wykryć można następujące prawo:

Stosunek każdorazowej zawartości pewnego pierwiastka do jego zawartości najmniejszej wyraża się zawsze liczbą całkowitą.

Prawo to nazwijmy prawem liczb całkowitych.

Biorąc n. p. po 1 litrze różnych gazowych ciał (CT)**), zawierających wodór, jak: chlorowodór, siarkowodór, amoniak, metan itd., znajdziemy najmniejszą zawartość wodoru w chlorowodorze; w siarkowodorze — 2 razy tyle, w amoniaku — 3, a w metanie — 4 razy tyle, co w chlorowodorze — i t. d.

Istnienie tego prawa umożliwiło powstanie symboliki chemicznej, zwięzłej, jasnej i praktycznej, a owe zawartości najmniejsze odgrywają w niej rolę główną.

W celu ujednostajnienia i ustalenia liczb, wyrażających zawartości najmniejsze, umówmy się brać ciała gazowe zawsze w takiej objętości, by najmniejsza zawartość wodoru wynosiła dokładnie 1 gr. Objętość taką nazy-

---

*) Część tego ustępu opracowałem w formie lekcyi szkolnej w rozprawce pod tyt.: *Symbole wzory i równania chemiczne w interpretacyi ahipotetycznej.*

**) W dalszym ciągu tej pracy zastrzeżenie: „w jednakowych warunkach temperatury i ciśnienia“ oznaczać będziemy znakiem (CT).

wać będziemy **objętością zasadniczą.** Nieco niżej poznamy korzyści, dające się przez to osiągnąć. Przykład. Jednem z ciał o najmniejszej zawartości wodoru jest chlorowodór; 1 gr. wodoru zawiera się w 36·18 gr. tego ciała. Objętość, którą zajmuje 36·18 gr. gazowego chlorowodoru jest zatem w każdym wypadku objętością zasadniczą; dla temperatury 0°C przy ciśnieniu 1 atmosf. wynosi ona ∼22·2 litra, dla temperatury 100°C i ciśnienia 1 atm. jest już ona większą, bo gazy się rozszerzają — i wynosi 30·39 litra.

Rozpatrzmy dane, uzyskane z analizy pewnej liczby gazów, wziętych w ilościach, mieszczących się w objętości zasadniczej w temperaturze 100°C i pod ciśnieniem 1 atm. t. j. w objętości 30·39 litrów; w tych warunkach objętość zasadnicza danego ciała w stanie gazowym zawiera:

Nazwa ciała	gr. wodoru	L.A.H.	gr. tlenu	L.A.O.	gr. węgla	L.A.C.	gr. azotu	L.A.N.	gr. chloru	L.A.C.	Razem
Chlorowodór	1	1	—		—		—		35·18	1	36·18
Podtlenek azotu	—		15·88	1	—		27·8	2	—		43·68
Woda (para wodna)	2	2	15·88	1	—		—		—		17·88
Tlen	—		31·88	2	—		—		—		31·76
Amoniak	3	3	—		—		13.9	1	—		16·9
Azot	—		—		—		27.8	2	—		27.8
Alkohol metylowy	4	4	15·88	1	11·91	1	—		—		31·79
Chlor	—		—		—		—		70·36	1	70·36
Chlorek etylu	5	5	—		23·82	2	—		35·18	2	64·00
Dwutlenek węgla	—		31.76	2	11.91	1	—		—		43·67
Benzol	6	6	—		71·46	6	—		—		77·46
Azotan etylowy	5	5	47·64	3	23·82	2	14·9	1	—		90·36
Wodór	2	2	—		—		—		—		2·00
Chloroform	1	1	—		11·91	1	—		105.54	3	118·45

Ważną jest rzeczą, że liczby tej tablicy nie ulegną żadnej zmianie, choćbyśmy zmienili warunki badania. Istotnie, ciała badane wzięliśmy w jednakowej objętości 30·39 litra. Gdybyśmy ogrzali je do innej temperatury t i poddali innemu ciśnieniu p, tak jednak, by wszystkie zachowały swój stan gazowy, otrzymalibyśmy je wszystkie (zgodnie z prawami gazów) w innej, ale znowu **jednakowej objętości**. N. p. w t° 136·5°C i pod ciśnieniem $1/2$ atmosfery, każde z tych ciał zajmowałoby tę samą objętość 66·72 litra. Ponieważ ilość każdego ciała pozostała ta sama, co dawniej, więc i liczby,

wyrażające zawartości składników, a między niemi i zawartości najmniejszej zostaną oczywiście te same. Korzyści, wynikające z przyjęcia objętości zasadniczej, stają się teraz widocznemi: możemy dzięki temu wyznaczać dla każdego ciała te liczby w dowolnych warunkach temperatury i ciśnienia (oczywiście, stan gazowy musi być zachowany) i przez to poddać badaniu niezmiernie wiele ciał, a wyniki tych badań będą jednobrzmiące.

Najmniejszą zawartość wodoru w objętości zasadniczej nazywać będziemy atem*) wodoru. Przedstawiać go będziemy symbolem H. Od początkowej wielkiej litery słowa Hydrogenium, oznaczającego wodór. Zatem

H przedstawia at wodoru = 1 gr. wodoru.

W podobny sposób otrzymujemy symbole aty:

O (Oxygenium) = at tlenu = 15·88 gr. tlenu,

C (Carbo) = at węgla = 11·91 gr. węgla,

N (Nitrogenium) = at azotu 13·9 gr. azotu,

Dla chloru należałoby obrać symbol C.

Chcąc jednak odróżnić symbol chloru od symbolu węgla, dopisujemy dla chloru obok C jeszcze l małe (z nazwy chloru wzięte). Otrzymujemy symbol Cl (Chlor) = at chloru = 35·18 gr chloru.

Zatem: Atem pierwiastka nazywamy najmniejszą zawartość jego w gr. w objętości zasadniczej.

Liczby, podane w szkolnych tablicach ciężarów atomowych, względnie równoważników, są dla nas liczbami mianowanemi, liczbami wyrażającemi w gr. odnośne aty.

Zwróćmy się znowu do naszej tablicy. Obliczmy, ile atów każdego pierwiastka—składnika w skład danego ciała wchodzi. W tym celu odnośną zawartość podzielić trzeba przez odpowiedni at. Liczby atów zapisujemy we właściwych rubrykach (L. A.)

Chlorowodór, mieszczący się w objętości zasadniczej, składa się z 1 ata wodoru i 1 ata chloru. Wyrażamy to, pisząc obok siebie odpowiednie symbole: HCl; otrzymane wyrażenie zwiemy wzorem chemicznym chlorowodoru. Suma atów wodoru i chloru da nam (zgodnie z prawem zachowania ilości materyi) zawartość (wagową) chlorowodoru w objętości zasadniczej: 1 gr. + 16·18gr = 36·18gr. Ilość ta jest to tak zwany mol chlorowodoru. Wogóle, molem jakiegobądź ciała chemicznego

*) Nazwę „at“ wprowadzam zamiast nazwy „równoważnik“. ponieważ „równoważnik“ w chemii posiadał i posiada różne znaczenia, jest więc nazwą wieloznaczną, a w dodatku nic nie mówiącą swem brzmieniem. At, jako masa, równoznaczna z gramoatomem, odpowiada przyjętemu w nauce molowi, równoznacznemu, jako masa, gramomolekule (czyli gramodrobinie). Obie jednak te nazwy: at i mol, odpowiadają w tej pracy pojęciom ściśle empirycznym.

nazywamy ilość jego w gr. zawartą w objętości zasadniczej. Podobnie ćo do wody.

Woda składa się z 2 atów wodoru i 1 ata — tlenu. Wyrażamy to wzorem: H_2O. Liczba 2, po prawej stronie symbolu H u spodu umieszczona, oznacza liczbę równoważników wodoru, w skład molu wody wchodzących. Jedynki pod symbolem zazwyczaj nie pisze się. Mol wody otrzymamy z rachunku: 2 × 1gr (tyle wodoru) + 15·88gr (tyle tlenu) = 17·88gr. wody. Dla wodoru wypada wzór H_2, gdyż 2 równoważniki wodoru zawarte są w objętości zasadniczej. Mol wodoru: 2 × 1 gr. = 2gr wodoru. W podobny sposób wyprowadzamy wzory pozostałych ciał.

Odwrotnie, z danego wzoru — n. p. N O (tlenek azotu) możemy treść którą wyraża, odczytać:

1) — że ciało to składa się tylko z tlenu i azotu;

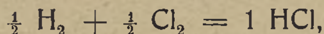
2) że na jeden at azotu przypada w niem 1 at tlenu, innemi słowy: na każde 13·9gr. azotu zawiera ono 15·88gr. tlenu

3) — że objętość zasadnicza zawiera tego gazu: (13·9 + 15·88) gr = 29·78 gr; innemi słowy, taki jest mol tlenku azotu. Znając zaś ciężary objętości zasadniczej tlenku azotu i takiejże objętości wodoru (2gr), łatwo obliczyć jego gęstość względem wodoru: 29·78 : 2 = 14·89, lub względem innego gazu, którego ciężar objętości zasadniczej jest znany.

Liczba atów jest zawsze całkowita: jest to konsekwencya prawa liczb całkowitych. Dlatego też symbole we wzorach mogą mieć u spodu tylko całkowite liczby.

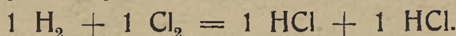
Zapomocą wzorów wyrażać możemy reakcye chemiczne.

Weźmy, jako przykład, reakcyę powstawania chlorowodoru przez łączenie się wodoru i chloru. Wzór HCl podaje nam, że do wytworzenia 1 mola tego ciała trzeba wziąść 1 at wodoru i 1 at chloru. Lecz 1 at wodoru stanowi pół mola wodoru (H_2), podobnie 1 at chloru jest połową mola chloru (Cl_2); moglibyśmy zatem tak wyrazić tę reakcyę:



$$\tfrac{1}{2}\, H_2 + \tfrac{1}{2}\, Cl_2 = 1\, HCl,$$

jednak, dla uniknięcia ułamków, podwajamy ilości każdego z ciał składowych, a wtedy otrzymujemy również podwójną ilość związku, przeto:



$$1\, H_2 + 1\, Cl_2 = 1\, HCl + 1\, HCl.$$

Znak równości wyraża, zgodnie z prawem zachowania ilości materyi, że otrzymamy tyle gramów chlorowodoru, ile było razem gramów wodoru i chloru, które się połączyły.

Zamiast pisać HCl + HCl, pisze się 2 HCl; liczba przed wzorem wskazuje, ile razy cały wzór miał być powtórzony. Jedynki przed wzorem zazwyczaj nie pisze się, Poprawnie więc wyrazimy reakcyę tak: $H_2 + Cl_2 = 2\, HCl$.

Wyrażenie takie zwie się równaniem chemicznem.

Mol jakiegobądź ciała w stanie gazowym zajmuje objętość zasadniczą, jednaką (CT) dla wszystkich ciał. Powyższe równanie chemiczne, dzięki użyciu w niem wzorów molarnych, ujawnia zatem, że 1 objętość zasadnicza wodoru i 1 objętość zasadn. chloru łączą się na 2 objętości zasadnicze chlorowodoru. *)

Z danego równania, n. p.

$2\ H_2 + O_2 = 2\ H_2\ O$ (synteza wody) dowiedzieć się przeto można, o przebiegu reakcyi pod względem:

1) — jakościowym: z połączenia się wodoru i tlenu powstaje woda:

2) — ilościowym:

a) ciężarowym; po podstawieniu w każdym z wyrazów równania na miejsca symbolów odpowiednich atów i obliczeniu, wypada, że każde 4 gr. wodoru łączą się z 31·76 gr. tlenu na 35·76 gr. wody;

b) objętościowym: z 2-ch objętości wodoru i 1 tlenu — powstają 2 objętości pary wodnej.

Poza tem wzory, użyte w równaniu, podają nam wyliczone przedtem wiadomości o każdem z ciał, biorących udział w reakcyi.

* * *

Poznany sposób wyprowadzania wzorów nie da się zastosować do ciał nielotnych w tych temperaturach, w których technicznie jest jeszcze możliwem wyznaczenie, jaka ich ilość mieści się w objętości zasadniczej; do takich należy: sól kuchenna (lotna dopiero w temperaturze białego żaru), wapno palone i w. i. Nie można również zastosować tej metody wtedy, gdy mamy takie ciała, które ogrzewane ulegają rozkładowi przed przejściem w stan gazowy, n. p. tlenek rtęci, chloran potasowy i inne. W takich wypadkach poddajemy najprzód podobne ciało analizie jakościowej i ilościowej, a potem tworzymy z symbolów atów wykrytych w niem składników możliwie najprostszy wzór, któryby jego skład jakościowy i ilościowy wyrażał, pomnąc przytem, by liczba atów była całkowitą. Wzór, w ten sposób otrzymany, w wielu wypadkach sprawdził się, gdy postępy techniki doświadczalnej umożliwiły wyznaczenie ciężaru objętości zasadniczej niektórych ciał trudnolotnych. Możemy więc uważać, że w wielu wypadkach wzór taki przedstawia przypuszczalny mol danego ciała. Co do ciał, rozkładających się za ogrzaniem — to wzory takie podają w najprostszej formie skład danego ciała, wyrażony w atach, i przedstawiają jednocześnie pewną ciężaro-

---

*) Z przykładu tego widzimy, że stosunki objętościowe, według których przebiega reakcya, są konsekwencyą logiczną składu chemicznego molów ciał, biorących w niej udział.

wą ilość jego, analogiczną molom innych ciał, którą też dla krótkości molem takiego ciała nazywać będziemy. Wzory takie na równi z wzorami molarnymi w równaniach chemicznych są używane, z tem jedynie zastrzeżeniem, że przy interpretacyi objętościowej równania musimy je pominąć.

Zdarza się czasem, że brak nam dostatecznej liczby danych do wyboru liczby, wyrażającej at pewnego pierwiastka. Kierujemy się wówczas prawem Dulonga i Petit'a. Spostrzeżono mianowicie, że ilość ciepła potrzebna do ogrzania 1 ata jakiegobądź pierwiastka o 1°C, wynosi około 6·4 gkal. Wyjątków z tego prawa istnieje b. mało, a dla atów większych, niż 36 gr. niema zupełnie; metale stosują się do tego prawa wszystkie, prócz jednego berylu.

Zanalizowawszy n. p. sól kuchenną, stwierdzamy, że na 1 at chloru zawiera ona 22·88 gr. sodu. Ponieważ 22·88 gr sodu dla swego ogrzania o 1°C wymaga 6·7 kaloryi, a więc blizko 6·4, przyjęcie zaś innego ata, dałoby liczby niedopuszczalne, przeto przyjmujemy za at sodu 23·88 gr. i oznaczamy go symbolem Na. Stąd najprostszy wzór soli kuchennej jest NaCl.

*
* *

Na tem naukę ściśle empiryczną symboliki chemicznej zamknąć można. Wystarczy ona najzupełniej na czas pierwszego roku nauki chemii do zdania sobie sprawy z wszelkich napotykanych wzorów i równań chemicznych pod każdym względem, mającym wartość praktyczną, a jednocześnie utworzy fundament trwały dla podanych niżej poglądów hipotetycznych, stanowiących wiązania główne teoryi chemicznych.

II.

Interpretacya hipotetyczna symbolów, wzorów i równań chemicznych.

W myśl hipotezy Avogadry, równe objętości ciał w stanie gazowym (gazy i pary), odmierzone w tych samych warunkach ciśnienia i temperatury, zawierają równe liczby drobin. Ponieważ przy wyznaczaniu molów różnych ciał braliśmy je właśnie w równych objętościach, mianowicie w objętości zasadniczej, w tej samej temperaturze i pod jednakowem ciśnieniem, przeto mole wszelkich ciał zawierają jedną i tę samą liczbę drobin; oznaczmy ją przez **N**. Z tego wynikają ważne konsekwencye. Weźmy n. p. szereg molów różnych ciał, zawierających pewien pierwiastek, n. p. wodór. Ponieważ liczby drobin w tych molach są równe, przeto mol

ciała, którego drobiny zawierają po 1 atomie wodoru, zawierać musi najmniejszą ilość wodoru, czyli at; do takich ciał należą: chlorowodór, bromowodór, chloroform i inne.

Gdy drobiny zawierają po 2, 3 — n atomów tego pierwiastka, zawartość wodoru w molu jest wówczas 2, 3, 4... n razy większą od zawartości najmniejszej, czyli wynosi 2, 3, 4 — n atów wodoru. Podobnie ma się rzecz i co do każdego innego pierwiastka. Zatem wzór chemiczny, wskazujący, z jakich i z ilu atów mol ciała się składa, wyraża nam również z jakich i z ilu atomów składa się drobina tego ciała. N. p. wzór wody H_2O, wyraża nam w świetle hipotezy atomistyczno-cząsteczkowej, że drobina wody składa się z 1 atomu tlenu i 2 atomów wodoru. W tem rozumieniu H jest symbolem atomu wodoru, O — atomu tlenu i t. d., a wzory stają się symbolicznymi obrazami drobin, czyli wzorami drobinowymi.

Reakcya chemiczna powstawania wody: $2H_2+O_2=2H_2O$ powiada nam, że 2 mole wodoru i 1 mol tlenu dają 2 mole pary wodnej. Mol każdego ciała zawiera, jak wiemy, zawsze jedną i tę samą liczbę drobin, którą oznaczyliśmy przez **N**.

Jeżeli H_2 uważamy za drobinowy wzór wodoru, to **N**. H_2 przedstawia nam N drobin wodoru, czyli 1 mol wodoru, a 2. **N**. H_2 — 2 mole wodoru. Podobnie, **N**. O_2 — przedstawia mol tlenu, a 2. **N**. H_2O — 2 mole wody. Wówczas omawiane równanie chemiczne wyrazić się musi tak: 2. **N**. H_2+**N**. O_2=2.. **N**. H_2O. Dzieląc równanie przez **N** — otrzymujemy; $2H_2+O_2=2H_2O$, równanie drobinowe, które wyraża, że w reakcyi tworzenia się wody łączą się każde dwie drobiny wodoru i jedna tlenu, dając 2 drobiny pary wodnej.

Równanie drobinowe co do formy zewnętrznej jest identycznem z równaniem molarnem. Co do treści różnią się one jednak zasadniczo: pierwsze wyraża stosunki doświadczalnie stwierdzone, rzeczywiste, drugie — stosunki domniemane, będące tworem naszej wyobraźni, a odpowiadające w myśl naszych poglądów hipotetycznych owym stosunkom realnym.

Ciężary atomowe. Mol ciała, zawierający 1 at pewnego pierwiastka, składa się z **N** drobin, zawierających po 1 atomie jego. Wynika z tego, że 1 at pierwiastka zawierać musi **N** jego atomów, a stosunek atów jest równy stosunkowi ciężarów atomowych. Przyjmując wodór za jednostkę ciężarową otrzymujemy wskutek tego ciężary atomowe równe liczbowo odnośnym atom, gdyż at wodoru wynosi 1 gr. Przykład:

Ciężar 1 ata wodoru = N.H' (H' oznacza ciężar 1 atomu wodoru), ciężar 1 ata tlenu=N.O' i t. d. stąd N.O' : N.H'=at tlenu : at wodoru; skąd wypada: O' : H'=15·88 gr. : 1 gr.=15·88, z czego wypływa: O'=15·88.H'. Przyjmując H' za jednostkę, otrzymujemy O'=15·88.

Ciężary drobinowe. Suma atów daje mol danego ciała, suma zaś ciężarów atomowych daje ciężar drobinowy. Ponieważ liczba poszczególnych atomów w drobinie jest taka sama, jak liczba odpowiadających im atów w molu, at zaś i atom wyrażają się tą samą liczbą, przeto ciężar drobinowy i ciężar molowy są l i c z b o w o identyczne. Liczby więc, któremi wyrażaliśmy mole danych ciał, teraz uważać możemy (pomijając oczywiście miano) za ich ciężary drobinowe.

* * *

W podanym wykładzie nauki o symbolach wzorach i równaniach chemicznych, pominęliśmy zasadę izomorfizmu, teoryę roztworów i inne. Po zapoznaniu się uczniów z hipotezą atomistyczno-drobinową i jej zastosowaniem w uwzględnionym tu zakresie, wymienione wyżej a pominięte rzeczy mogą być przerobione w sposób ogólnie przyjęty w drugim roku nauki.

* * *

Wskutek nowości tej metody w nauce szkolnej na pierwsze wrażenie wyda się może ona w części pierwszej nieco trudną. Należy jednak zwrócić uwagę, że mowa tam o pojęciach zupełnie realnych, nie wymagających wysiłku wyobraźni do przedstawienia ich sobie i operowania nimi. Praktyka zaś uczy, że materyał o treści realnej przyswajają sobie uczniowie, gdy tempo nauki jest właściwe, łatwo i stosują go praktycznie bez trudności.

Po przezwyciężeniu „nowości“ tej metody, osiąga się prócz podanych na początku tej pracy korzyści dydaktycznych, jeszcze tę korzyść co do samej treści nauki, że pojęcia, związane z symboliką chemiczną, zyskują bardzo wiele n a j a s n o ś c i, co jest rzeczą niezmiernie ważną, bo pozwalającą na daleko idące p o g ł ę b i e n i e nauki.

* * *

Z cech szczególnych tej metody pragnę podkreślić następujące:

1) odpada potrzeba wprowadzenia do nauki dawniejszych równoważników, np. dla tlenu 8, węgla 3 i t. d., które po kilku lekcyach trzeba było zapomnieć, by nie plątały się wśród nowych;

2) pojęcie: „at“ — skonstruowano tak, by aty mogły być wyrażone liczbami mianowanemi, liczbami gramów, przez co rozumowane stosowanie ich w praktyce chemicznej ułatwia się w najwyższym stopniu;

3) przy wyznaczaniu ciężarów atomowych omija się potrzebę czynienia założeń dowolnych, że drobina tlenu, wodoru i t. d. składa się z 2-ch, a nie z 4, 6 i t. d. atomów;

4) — i może najosobliwsza cecha, że cała nauka symboliki chemicznej obywa się zupełnie bez tradycyjnych danych empirycznych o stosunkach objętościowych, według których zachodzą reakcye różnych ciał gazowych! Tem samem znajomość chemicznych praw Gay—Lussac'a jest przy tej metodzie zbędną, dlatego też zostały one pominięte w tej pracy.

*
* *

Niniejszą pracę pisałem w przybliżeniu tak, jak mogłaby ona przedstawiać się w podręczniku, a to dla ułatwienia dydaktycznej jej oceny.



Część urzędowa.

I.

Skład Grona nauczycielskiego w r. szk. 1912/13.

a) Dyrektor:

1. Trojnar Józef, c. k. dyrektor.

b) Profesorowie i nauczyciele:

2. **Ks. Lehmann Józef**, c. k. prof. VIII. r., kierownik Zakładu od 20/10. 1912. do 30/4. 1913., zawiadowca biblioteki uczniów i zarządca kaplicy szkolnej, uczył w I. i II. półr. religii rz. k. w kl. I. — VII. — razem 14 godzin i 1 egz. tygod.

3. **Ks. Borodajkiewicz Tomasz**, c. k. prof. VIII. r. uczył w I. i II. półr. religii gr. k. w kl. I. — VII. — razem 14 godz. i 1 egz. tygod.

4. **Borzemski Antoni**, c. k. prof. gosp. kl. II., zawiadowca gabinetu historyi naturalnej, uczył w I. i II. półr. hist. nat. w kl. Ia_2, Ib_2, II_2, V_2, VI_2, VII_3, matem. w kl. II_3, i rys. geometrycznych w kl. II_2, — razem 17 godzin tygod.

5. **Hołubowicz Leopold**, c. k. profesor, gosp. kł. V. zawiadowca ruskiej biblioteki uczniów, uczył w I. i II. półr. matem. w kl. V_4, fiz. w kl. IV_2, VI_4, j. rusk. w kl. Ia_2, Ib_2, III_2, IV_2, i V_2, — razem 20 godz. tygod.

6. **Juński Stefan,** c. k. profesor, w I. i II. półr. na urlopie w celach naukowych.

7. **Kraśnieński Franciszek**, c. k. profesor VIII. r., gosp. kl. Ia, zawiadowca gabinetu rysunków odręcznych, uczył w I. i II. półroczu rysun. odręcz. w kl. Ia_4, Ib_4, II_4, III_4, IV_3, V_3, VI_2, VII_2, — razem 26 godzin tygod.

8. **Kwieciński Karol**, c. k. nauczyciel, uczył w I. półr. j. polsk. w kl. Ia_3, V_4, VI_3, VII_4; hist. w kl. Ia_2, — razem 16 godzin tygod. Od dnia 20|X. 1912 do końca r. szk. na urlopie dla poratowania zdrowia.

9. **Mosler Józef**, c. k. nauczyciel, gosp. kl. IV., zawiadowca biblioteki nauczycielskiej, uczył w I. półr. j. niem. w kl. Ib_6, III_5, IV_4, VII_3; hist. IV_2, — razem 20 godz. tygod. w II. półr. j. niem. w kl. Ib_6, III_5, IV_4, VII_3 — razem 18 godz. tygod.

10. **Solecki Alexander**, c. k. nauczyciel, gosp. klasy VII., zawiadowca gabinetu fizyk. uczył w I. półr. mat. Ia_3, Ib_3, VII_5, fiz. VII_4, geogr. Ia_3, Ib_3, j. pol. II_4 — razem 23 godz. tygod. w II. półr. matem. Ia_3, Ib_3, VII_5, fiz. VII_4, razem 15 godz. tygod.

11. **Dr. Taubeles Samuel**, c. k. prof. VIII. r. w I. i II. półr. rel. mojż. w kl. I—VII — razem 14 godz. tygod.

12. **Terlecki Emilian**, c. k. prof. VIII. r. w I. i II. półr. na urlopie jako kierownik prywatnego ruskiego gimnazyum w Czortkowie.

13. **Dr. Teuwin Jakób**, c. k. prof. uczył w I. półr. j. niem. w kl. Ia_6, II_6, V_4, VII_3, — razem 19 godz. tygod. Od 18|XII. 1912. do końca rok. szk. na urlopie w celu poratowania zdrowia.

14. **Węgiel Kazimierz**, c. k. nauczyciel, przydzielony do c. k. II. szkoły realnej we Lwowie.

15. **Wołk-Łaniewski Antoni**, c. k. prof., zawiadowca gabinetu chemii, uczył fiz. w kl. III_3, chemii w kl. IV_3, V_2, VI_2; kaligr. Ia_2, Ib_2, — kierował ćwiczeniami chemicz. w laborat. chem. w kl. V_2, VI_2, razem 18 godz. tygod.

16. **Zamorski Jan**, c. k. prof. VIII. r., poseł do Rady Państwa, na urlopie.

17. **Pabijan Antoni**, c. k. nauczyciel gimnastyki, w I. i II. półr. na urlopie dla poratowania zdrowia.

c) Zastępcy nauczycieli.

18. **Fedorowski Henryk**, inżynier, egz. zastępca nauczyciela, gosp. kl. VI., zawiadowca gabinetu geometryi wykreślnej uczył w I. i II. półr. matem. w kl. III_3, IV_4, VI_4, geom. III_2, IV_2, V_3, VI_3, VII_2, — razem 23 godzin tygod.

19. **Grzymalski Stanisław**, zastępca nauczyciela, zawiadowca francuskiej biblioteki uczniów, uczył w I. i II. półr. j. franc. w kl. III_4, IV_3, V_3, VI_3, VII_3, j. pol. IV_3, — razem 19 godzin tyg.

20. **Kusznierenko Maksymilian**, egz. zastępca nauczyciela, gosp. kl. I. b, uczył w I. półr. hist. w kl. Ib_2, II_2, V_3, VI_2, VII_4, geogr. IV_2, V_1, VI_1, j. pol. Ib_3, j. rusk. II_2, VI_2; razem 24 godz. tygod., w II. półr. hist. Ib_2, V_3, VI_2, VII_4, geogr. IV_2, V_1, VI_1, j. pol. Ib_3, j. rusk. II_2, VI_2, — razem 22 godz. tygod.

21. **Weinert Maryan,** egz. zastępca nauczyciela, gosp. kl. III., uczył w I. półr. j. pol. III_3, geogr. II_2, III_2, hist. III_2, — razem 9 godz. tyg., w II. półr. j. pol. II_4, III_3, hist. II_2, III_2, IV_2, geogr. Ia_2, Ib_2, II_2, III_2, — razem 21 godz. tygod.

d) Nauczyciele pomocniczy :

1. **Namysł Stanisław,** c. k. profesor gimn. I. w Tarnopolu, uczył od 21|X. 1912. do końca roku szk. j. pol. Ia_3, VI_3, hist. Ia_2, razem 8 godzin tygod.

2. **Rybiński Adam,** c. k. profesor gimn. II. w Tarnopolu, uczył od 21|X. 1912. do końca roku szk. j. pol. w kl. V_4, VII_4, razem 8 godzin tygod.

3. **Feller Stanisław,** nauczyciel szkoły ludowej im. św. Kazimierza w Tarnopolu, egzaminowany nauczyciel gimnastyki, delegowany przez Tow. gimnast. „Sokół“, uczył w I. i II. półr. gimn. w kl. I—VII — razem 16 godzin tygod.

e) Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych:

1. **Solecki Aleksander,** j. w. uczył w I. i II. półr. śpiewu w 2 oddziałach po 2 godz. i stenografii 2 godz. — razem 6 godzin tygod.

Służba Zakładu :

1. **Jagoda Antoni,** stały sługa szkolny.
2. **Brygider Bazyli,** sługa pomocniczy.
3. **Zazulak Onufry,** sługa pomocniczy.

II.

Zmiany i ruch w gronie nauczycielskiem.

R. S. Kraj. z 21|V. 1912. L. 7622. zniża zastępcy nauczyciela Maryanowi Weinertowi na przeciąg I. półrocza 1912|13 liczbę godzin nauki do połowy celem umożliwienia mu przygotowania się do egzaminu nauczycielskiego z pozostawieniem dotychczasowej remuneracyi.

R. S. Kraj. z 2|VII. 1912. L. 9126. udziela nauczycielowi gimnastyki Ant. Pabijanowi urlopu na przeciąg I. półrocza 1912|13 dla poratowania zdrowia.

R. S. Kraj. z 2|VII. 1912. L. 9461. udziela prof. Em. Terleckiemu urlopu na przeciąg roku szkoln. 1912|13, aby mu umo-

żebnić objęcie kierownictwa prywatn. gimnazyum z językiem wykładowym ruskim w Czortkowie pod warunkiem, iż z poborów tegoż profesora będą pokrywane koszta jego zastępstwa podczas trwania urlopu.

R. S. Kraj. z 31/VIII. 1912. L. 14489 zatwierdza rzeczyw. nauczyciela Stef. Juńskiego w zawodzie nauczycielskim i nadaje mu tytuł c. k. profesora.

R. S. Kraj. z 31|VIII. 1912. L. 14490. przyznaje prof. Stef. Juńskiemu I. dodatek pięcioletni do płacy w rocznej kwocie 500 K.

R. S. Kraj. z 6|IX. 1912. L. 15150 przenosi zastępcę nauczyciela w tutejszym zakładzie Edm. Puszczyńskiego w tym samym charakterze do c. k. Szkoły realnej w Żywcu.

R. S. Kraj. z 6|IX. 1912. L. 15149 przenosi zastępcę nauczyciela filii c. k. gimnazyum akademickiego we Lwowie Maksymiliana Kusznierеńkę w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.

R. S. Kraj. z 6|IX. 1912. L. 14037. udziela prof. Stef. Juńskiemu urlopu płatnego w celach naukowych na przeciąg I. półrocza 1912|13.

Jego Ces. i Król. Apost. Mość raczył Najwyższym postanowieniem z d. 28|VIII. 1912. Najmiłościwiej zamianować dyr. Artura Passendorfera Dyrektorem c. k. II. Szkoły realnej we Lwowie. (Min. W. i O. 2|IX. 1912. L. 32484; Prez. R. S. Kraj. 18|IX. L. 418.)

R. S. Kraj. z 11|X. 1912. L. 18571 porucza tymczasowe kierownictwo tutejszego zakładu ks. prof. Józefowi Lehmannowi.

R. S. Kraj. z 11|X. 1912. L. 17146 zezwala, aby naukę religii rz.k. w wyższych klasach c. k. gimnazyum I. w Tarnopolu w roku szkolnym 1912|13 udzielał katecheta tutejszego zakładu ks. prof. J. Lehmann.

R. S. Kraj. z 26|XI. 1912. L. 9018. mianuje egzaminowanego kandydata stanu nauczycielskiego Berischa Streifera zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

R. S. Kraj. z 8|XII. 1912 L. 19593. porucza na czas choroby c. k. rzeczyw. nauczyciela Karola Kwiecińskiego naukę języka polskiego w tutejszym zakładzie profesorom gimnazyalnym Stanisławowi Namysłowi i Adamowi Rybińskiemu.

R. S. Kraj. z 18|XII. 1912. L. 21298. udziela prof. Dr. Jakóbowi Teuwinowi urlopu płatnego dla poratowania zdrowia do końca roku szkolnego.

R. S. Kraj. z 31|XII. 1912. L. 21698. przyznaje prof. Franciszkowi Kraśnieńskiemu II. dodatek pięcioletni w rocznej kwocie 500 K.

R. S. Kraj. z 22|I. 1913. L. 768. zatwierdza w zawodzie nauczycielskim rzeczyw. nauczyciela Leopolda Hołubowicza i nadaje mu tytuł c. k. profesora.

R. S. Kraj. z 28|I. 1913. L. 1123. udziela rzeczyw. nauczycielowi Karolowi Kwiecińskiemu urlopu płatnego dla poratowania zdrowia na przeciąg II. półrocza 1912|13.

R. S. Kraj. z 3|II. 1913. L. 1316. udziela rzeczyw. nauczycielowi Ant. Pabijanowi urlopu płatnego dla poratowania zdrowia na przeciąg II. półrocza.

R. S. Kraj. z 3|II. 1913. L. 973. udziela prof. Stef. Juńskiemu urlopu płatnego w celach naukowych na przeciąg II. półrocza.

R. S. Kraj. z 5|II. 1913. L. 126. przyznaje Ks. prof. Józ. Lehmannowi III. dodatek pięcioletni w rocznej kwocie 800 K.

R. S. Kraj. z 28|II. 1913. L. 2271. przyznaje rzecz. nauczycielowi Aleks. Soleckiemu I. dodatek pięcioletni w rocznej kwocie 500 K.

Jego Ces. i Król. Apost. Mość raczył Najwyższem postanowieniem z d. 8|IIII. 1913. Najmiłościwiej zamianować profesora c. k. II. Szkoły realnej we Lwowie Józefa Trojnara Dyrektorem tutejszego zakładu. (Min. W. i O. 12|III. 1913. L. 24.; Prez. R. S. Kraj. 19|III. 1913. L. 133.)

R. S. Kraj. z 19|IV 1913. L. 6497. przyznaje rzecz. nauczycielowi Józefowi Moslerowi I. dodatek pięcioletni w rocznej kwocie 500 K.

R. S. Kraj. z 30|IV. 1913. L. 6716. zatwierdza w zawodzie nauczycielskim rzeczyw. nauczyciela Antoniego Borzemskiego i nadaje mu tytuł c. k. profesora.

R. S. Kraj. z 30|XI. 1912. L. 16949. powierza naukę gimnastyki w tutejszym zakładzie Pol. Tow. gimnastycznemu „Sokół“ za remuneracyą w rocznej kwocie 1280 K.

III.

KRONIKA ZAKŁADU.

Rok szkolny rozpoczął się dnia 3. września 1912. uroczystem nabożeństwem w kościele parafialnym dla uczniów obrz. rzym.-kat. i w cerkwi dla uczniów obrz. gr.-kat.

Egzamin wstępny do kl. I. odbył się w dwóch terminach t. j. dn. 28. czerwca przed wakacyami i dn. 1. września po wakacyach. Dnia 10. września odbyło się uroczyste nabożeństwo za duszę ś. p. Ces. Elżbiety, jako w rocznicę śmierci a dn. 19. listopada, jako w rocznicę Imienin śp. Cesarzowej.

Dnia 28. września odbył się egzamin dojrzałości w terminie jesiennym pod przewodnictwem dyrektora Zakładu Artura Passendorfera. Statystyka i wynik podany na końcu sprawozdania.

Dnia 4. października jako w dzień Imienin Najj. Pana odbyło się uroczyste nabożeństwo szkolne w kościele paraf. i w cerkwi paraf.

Dnia 20. października kierownictwo Zakładu objął ks. prof. Józef Lehmann; w dniu 26. października opuścił Zakład i miasto Tarnopol dyrektor Artur Passendorfer i udał się do Lwowa w celu objęcia dyrektury II. Szkoły realnej. W dniu tym pożegnało Go uroczyście Grono nauczycielskie wraz z młodzieżą szkolną na dworcu kolejowym.

W niedzielę dn. 17. listopada uczestniczyli uczniowie ob. rzym-kat. w uroczystości zakończenia nowenny do św. Stanisława Kostki, Patrona młodzieży polskiej, odprawionej w kościele O. O. Jezuitów.

Dnia 3. grudnia odbyło się uroczyste nabożeństwo w kościele paraf. ku uczczeniu złotoustego Kaznodzieji ks. Piotra Skargi; po nabożeństwie urządzono w gmachu „Sokoła" poranek dla młodzieży ku czci ks. Piotra Skargi. Młodzież tutejszego zakładu uczestniczyła w dniu tym w nabożeństwie, jakoteż brała czynny udział w urządzeniu uroczystego poranku.

Dnia 18. stycznia 1913. jako w wigilię święta Jordanu wedle ob. gr-kat. uczniowie tegoż obrządku wzięli udział w uroczystości święcenia wody w cerkwi pod przewodnictwem ks. Katechety o godz. 11. z rana.

Dnia 22. stycznia młodzież ob. rzym-katol. wzięła udział w patryotycznem nabożeństwie, odprawionem w kościele parafialnym w 50. rocznicę powstania styczniowego; młodzież zaś żydowska udała się na takież nabożeństwo do templu.

Dnia 1. maja objął nowomianowany Dyrektor Józef Trojnar zarząd Zakładu; poczem dn. 2. maja dotychczasowy kierownik powitał Go uroczyście i przedstawił Grono nauczycielskie.

Dnia 4. maja wzięła młodzież udział w nabożeństwie i pochodzie uroczystym ku uczczeniu Konstytucyi Trzeciego Maja.

Dnia 2. czerwca odbyło się nabożeństwo za spokój duszy śp. ks. prof. Adama Markowskiego.

Dnia 3. i 4. czerwca przeprowadził częściową lustracyę Zakładu c. k. inspektor kraj., Radca Dworu Dr. Jan Nepom. Franke.

Dnia 14. czerwca przybył do m. Tarnopola Eksc. Najczcigodniejszy ks. Arcyb. Dr. Józef Bilczewski i tegosamego dnia udzielił sakr. Bierzmowania młodzieży tutejszego zakładu.

Egzamin dojrzałości w terminie letnim odbył się pod przewodnictwem dyrektora Zakładu Józefa Trojnara w czasie od 17. 19. czerwca. Do egzaminu przystąpiło 20 uczniów publicznych. Wynik podany na końcu sprawozdania.

Dnia 21. czerwca obchodził Zakład uroczystość Patrona św. Alojzego. Uczniowie wysłuchali w kaplicy szkolnej uroczystej mszy św., którą odprawił Przew. ks. kan. Włodzimierz Gromnicki, oraz wysłuchali zastosowanej do uroczystości nauki, wypowiedzianej przez Przew. Ks. Tymoteusza Sembaja.

Dnia 28. czerwca odprawiono żałobne nabożeństwo za duszę śp. Ces. Ferdynanda. Do spowiedzi i Komunii św. przystępowali uczniowie wspólnie 3 razy w ciągu roku; niektórzy z uczniów przystępowali częściej z własnej woli. Rekolekcye wielkanocne odprawili uczniowie ob. rzym.-katol. od 4.—7. marca; uczniowie zaś ob. gr.-katol. od 19.—22. kwietnia.

Egzamina wstępne do kl. I. odbyły się dnia 28. czerwca po nabożeństwie żałobnem za spokój duszy śp. Ces. Ferdynanda.

Rok szkolny zakończono dnia 29. czerwca uroczystem nabożeństwem dziękczynnem, poczem rozdano świadectwa szkolne.

Konferencya, zamykająca rok szkolny, odbyła się dnia 30. czerwca.

IV.

WAŻNIEJSZE ROZPORZĄDZENIA WŁADZ SZKOLNYCH.

R. S. Kraj. z 10. V. 1912. L. 9102. zarządza, aby we wszystkich galicyjskich gimnazyach i szkołach realnych nie przypuszczano po wakacyach takich uczniów do egzaminu wstę-

pnego do klasy wyższej, którzy wykażą się ujemnem świadectwem odejścia, stwierdzającem ich wystąpienie ze szkoły po dniu 15. maja.

R. S. Kraj. z 30. V. 1912. L. 6410. komunikuje rozporządzenie Min. W. i O. w sprawie definitywnego unormowania długości roku szkolnego, względnie feryi szkolnych w galicyjskich szkołach średnich w następujący sposób:

a) Rok szkolny rozpoczyna się we wszystkich wyżej wymienionych kategoryach szkół dnia 1. września, a kończy się dnia 30. czerwca każdego roku.

Główne ferye trwają zatem od dnia 1. lipca do dnia 31. sierpnia włącznie.

b) Pierwsze półrocze kończy się dnia 31. stycznia, jeżeli zaś dzień ten przypada na niedzielę, dnia 30. stycznia.

Drugie półrocze rozpoczyna się dnia 1. lutego, względnie 31. stycznia, lecz dzień 1. lutego ma być jeszcze wolny od nauki.

c) Ferye świąt Bożego Narodzenia trwają w Galicyi zachodniej od 22. grudnia włącznie do dnia 7. stycznia włącznie; w Galicyi wschodniej od 22. grudnia włącznie do dnia 27. grudnia włącznie (święta według obrządku rzym.-kat.) — i od 5. stycznia włącznie do 10. stycznia włącznie. (Święta według obrz. gr.-kat.).

d) Ferye Świąt wielkanocnych trwają w Galicyi zachodniej od wtorku W. Tygodnia włącznie do środy po niedzieli wielkanocnej; w Galicyi wschodniej zaś od środy W. Tygodnia włącznie do środy po Niedzieli wielkanocnej włącznie (według obrz. rz.-kat.) i od środy W. Tygodnia włącznie do środy po Niedzieli wielkanocnej włącznie, (według obrz. gr.-kat.).

R. S. Kraj. z 26. V. 1912. L. 8689. poleca Dyrekcyi, aby się starała umieszczać na czas wakacyj młodzież stale w miastach zamieszkałą w zamożniejszych domach wiejskich.

R. S. Kraj. z 12. VII. 1912. L. 460. komunikuje rozp. Min. W. i O. z 22. VI. 1909. L. 18774, aby opłatę szkolną za I. półrocze każdego roku jak najwcześniej przekazywać c. k. Głównej Kasie Kraj. za pośrednictwem pocztowej Kasy Oszczędności i wyznacza najpóźniejszy termin za I. półrocze 20. grudnia każdego roku.

R. S. Kraj. z 12. VII. 1912. L. 11910. komunikuje rozp. Min. W. i O. z 4. VII. 1912. L. 30328., że abituryenci szkół średnich Austryi niższej, jakoteż tych krajów koronnych, które nie mają swych politechnik, będą zapisywani na politechnice we Wiedniu między 1. a 15. października; dopiero po tym terminie w miarę miejsca będą przyjmowani abituryenci innych krajów koronnych, które posiadają swoje szkoły politechniczne

R. S. Kraj. z 13. IX. 1912. L. 15726. poleca Dyrekcyom, aby drużyny skautowe, przedsiębiorąc dalsze wycieczki, nie

opuszczały wskutek tego egzort i nabożeństw niedzielnych lub świątecznych.

R. S. Kraj. z 30. IX. 1912. L. 16788. przypomina rozp. Min. W. i O. z 13. IX. 1912. L. 404077 i z 11. VI. 1908. L. 26651: ustęp 10., jakoteż § 73. zarysu organizacyjnego — wreszcie rozp. Min. W. i O. z 24. II. 1873. w sprawie przypuszczania do egzaminu promocyjnego, ewentualnie poprawczego takich uczniów, którzy przy nieodpowiedniem zachowaniu się wykazywali od początku roku szkolnego we wszystkich okresach konferencyjnych stopień niedostateczny z kilku przedmiotów.

R. S. Kraj. z 29. X 1912. L. 18674. komunikuje rozp. Min. W. i O. z 29. IX. 1912. L. 31581., aby przy zamawianiu przyrządów i okazów do gabinetów szkolnych uwzględniać przedewszystkiem firmy krajowe.

R. S. Kraj. z 3. XII. 1912. L. 567/Prez. wydaje zarządzenia jak się ma zachować Dyrekcya i Grono nauczycielskie w razie zajęcia budynku szkolnego przez władze wojskowe i powołanie nauczycieli do służby wojskowej.

R. S. Kraj. z 23. XI. 1912. L. 6654 poleca Dyrekcyi, aby wnioski dotyczące najmu lokali na cele szkolne przedkładała jak najwcześniej c. k. Radzie Szkolnej Krajowej; w każdym jednak razie przynajmniej na 2 miesiące przed objęciem nowego najmu.

R. S. Kraj. z 30.XI. 1912 L. 21.211 poleca poprawiać i klasyfikować domowe zadania niemieckie; równocześnie redukuje liczbę wypracowań, a mianowicie: w kl. I. miesięcznie 2 zadania szkolne, z tych 3 dyktaty w półroczu; w kl. II. miesięcznie 2 zadania, naprzemian szkolne i domowe; w kl. III. IV. V. i VI jedno zadanie co 3 tygodni, naprzemian szkolne i domowe; w kl. VII i VIII co miesiąc jedno zadanie, naprzemian szkolne i domowe. Nadto poleca, by nauczyciele udzielający języka niemieckiego zwracali uwagę na codzienne krótkie ćwiczenia wpisywane do preparacyi.

R. S. Kraj. z 16. XII. 1912. L. 573. Prez. wstrzymuje z końcem roku 1912. wypłatę wszystkich ryczałtów stałych, a z początkiem 1913. asygnuje zaliczki na koszta zarządu i potrzeby kancelaryjne; nadto przesyła wykaz, jakie wydatki z tej zaliczki mogą być pokrywane.

R. S. Kraj. z 10. XII. 1912. L. 18047. wydaje rozporządzenia w sprawie sporządzanych przez Dyrekcye sprawozdań rocznych, normujące dokładnie układ części urzędowej.

R. S. Kraj. z 26. XII. 1912. L. 22687. poleca Dyrekcyom, by wszystkie okólniki, reskrypty i zarządzenia umieszczane w dzienniku urzędowym podawały natychmiast do wiadomości gron nauczycielskich.

R. S. Kraj. z 26. XII. 1912. L. 22814. poleca Dyrekcyom, aby w wigilię św. Jordanu t. j 18 stycznia uwalniać młodzież

od nauki szkolnej o godz. 11. w tych zakładach średnich, które obchodzą Święta według obrz. grec. kat.

R. S. Kraj. z 31. XII. 1912. L. 22.341. przypomina okólniki z 26. IV. 1896. L. 8502., z 19. X. 1906. L. 47591. i z 1 IV 1907. L. 34690. w sprawie wykonywania nadzoru na wycieczkach i poleca bezwzględnie wykluczyć na nich używanie napojów alkoholowych.

R. S. Kraj. z 31. XII. 1912. L. 14.517. poleca Dyrekcyi, aby zarówno przy wpisach głównych, jakoteż w ciągu roku nie przyjmowały uczniów bez przedłożenia dowodów szczepienia ospy, względnie rewakcyonacyi.

R. S. Kraj. z 31. XII. 1912. L. 21913. przypomina Dyrekcyom reskrypty ministeryalne, dotyczące przestrzegania ścisłości przy egzaminach nadzwyczajnych.

R. S. Kraj. z 13. I. 1913. L. 20982. poleca Dyrekcyom, aby podania nauczycieli języków żyjących o stypendya wakacyjne przedkładały c. k. Radzie Szkolnej Kraj. corocznie najpóźniej do 25. lutego.

R. S. Kraj. z 14. I. 1913. L. 579. poleca Dyrekcyom, aby podania nauczycieli języków nowożytnych o stypendya na podróż wakacyjną do Francyi lub Anglii przedkładały c. k. Radzie Szkolnej Kraj. corocznie najpóźniej do końca lutego i wymienia dokumenty, które mają być dołączone do podań.

R. S. Kraj. z 17. I. 1913. L. 506. normuje wymogi z zakresu geometryi wykreślnej przy egzaminie dojrzałości w tym kierunku, że egzaminandzi mają udowodnić także znajomość głównych zasad rzutów ukośnych, aksyonometryi i rzutów centralnych w rozmiarze odpowiadającym planowi nauk.

R. S. Kraj. z 28. I. 1913. L. 1026. zarządza, by na przyszłość naukę za I. półrocze kończono 30. stycznia, a wykazy cenzur z datą 31. stycznia doręczano uczniom w dniu 31. stycznia o godz. 8. rano. Gdyby na 31. stycznia przypadła niedziela, należy postąpić analogicznie o jeden dzień wcześniej. W dzień 31. stycznia, tudzież 1. i 2. lutego ani nauki udzielać, ani wspólnego nabożeństwa dla uczniów odprawiać się nie będzie.

R. S. Kraj. z 7. II. 1913. L. 1478. donosi o mającym się odbyć kursie uzupełniającym dla nauczycieli szkół średnich z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych w c. k. uniwersytecie we Lwowie.

R. S. Kraj. z 14. II. 1913. L. 1245. rozporządza, aby młodzież szkolna używała stroju skautowego bezwzględnie i wyłącznie tylko do właściwych ćwiczeń.

R. S. Kraj. z 4. III. 1913. L. 3486. komunikuje rozp. Min. W. i O. z 29. IX. 1912. L. 31583. zabraniające żądać opustów procentowych przy zamawianiu przyrządów i sprzętów szkolnych u firm krajowych.

R. S. Kraj. z 4. III. 1913. L. 2411. zawiadamia, że profesorowie chcący uzyskać legitymacyę kolejową na linii kolei południowej mają na specyalnych blankietach tejże kolei wnosić prośby za pośrednictwem swych Dyrekcyi; dyrektorowie zaś za pośrednictwem c. k. Rady Szkolnej Krajowej.

R. S. Kraj. z 9. IV. 1913. L. 5699. przypomina ponownie, że wykazy tych profesorów, którzy otrzymają II. dodatek pięcioletni do 1. października, należy przedkładać corocznie w marcu; wykazy zaś tych profesorów, którzy otrzymają V. dodatek pięcioletni i tych dyrektorów, którzy otrzymają V. dodatek pięcioletni do 1. grudnia, poleca w czerwcu przedkładać.

R. S. Kraj. z 14. IV. 1913. L. 5968. w myśl reskryptu Min. W. i O. z 29. III. 1913. L. 15710. zarządza, aby widwusetną rocznicę ogłoszenia Sankcyi pragmatycznej t. j. 19. kwietnia 1913. odbyły się w zakładach szkolnych odpowiednie pamiątkowe obchody tegoż jubileuszu.

R. S. Kraj. z 30. IV. 1913. L. 1229. poleca Dyrekcyi, aby na przyszłość preliminarze zakupna środków do nauki rysunków odręcznych przedkładały w osobnych sprawozdaniach celem bezpośredniego załatwienia odnośnych wniosków przez właściwego c. k. kraj. Inspektora szkół.

V.

Wykaz przerobionej lektury obowiązkowej i prywatnej.

Język polski.

Kl. V. Obowiązkowo czytano w całości prócz wyjątków, zawartych w Wypisach: Kochanowskiego: Odprawę posłów i Treny; Skargi: Kazania sejmowe I., II., III., VI., VIII.; Szymonowicza: Żeńcy, Mopsus, Kołacze; Paska Pamiętniki; Kraszewskiego Powrót do gniazda i Sienkiewicza Trylogię. Z antologii: Antygonę, Iliadę, Eneidę i sielanki. Z własnej pilności czytali uczniowie: z Klonowicza Flisa, Worek Judaszów, Skargi Kazania sejmowe wszystkie; Szymonowicza Sielanki, wszystkie; Krasickiego Bajki; Doświadczyńskiego; Zabłockiego Fircyka; Niemcewicza Jana z Tęczyna; Mickiewicza: Balady; Konrada Wallenroda; Krasińskiego Władysława: Hermana; Bernatowicza: Pojatę, Deotymy Branki; Kraszewskiego: Starą baśń, Chatę za wsią, Zygmuntowskie czasy, Boży gniew, Lubonie; Szajnochy: Szkice histor.; Jadwigę i Jagiełłę; Sienkiewicza: Nowele, Krzyżaków, Quo vadis; Prusa: Placówkę; Rodziewiczówny: Dewajtys, Szary proch; Korzeniowskiego: Kolokacyę, Mnicha, Emeryta; Kosiakie-

wicza: Bawełnę; Orzeszkowej: Nad Niemnem, Meiera Ezofowicza; Gąsiorowskiego: Rapsody Napoleońskie, Huragan.

Kl. VI. Obowiązkowo czytano: Krasickiego: Bajki, Satyry, Przypadki Doświadczyńskiego; Trembeckiego: Bajki; Zabłockiego: Fircyka w zalotach, Sarmatyzm; Niemcewicza: Powrót posła; Felińskiego: Barbarę Radziwiłłówną; Morawskiego: Dworzec mego dziadka; Brodzińskiego: Wiesława; Mickiewicza: Ballady, Pieśni filareckie, Farysa, Sonety, Dziady, Grażynę, Konrada Wallenroda, Księgi Narodu i Pielgrzymstwa polskiego.

Nadobowiązkowo czytali uczniowie: Trembeckiego: Zofiówkę; Brodzińskiego: O klasyczności i romantyczności; Moliera: Don Juana, Szlachcica-mieszczanina; Kornela: Cyda; Byrona: Więźnia Czyllonu, Mazepę, Giaura; Pigonia: O księgach Narodu i Pielgrzymstwa polskiego; Matuszewskiego: Mickiewicz w literaturze wszechświatowej.

Ponadto mieli uczniowie następujące referaty: Krasicki: Przypadki Mik. Doświadczyńskiego; Trembecki: Zofiówka; Zabłocki: Fircyk w zalotach; Molier: Don Juan, Szlachcic-mieszczanin; Kornel: Cyd; Feliński: Barbara Radziwiłłówna; Brodziński: O klasyczności i romantyczności; Byron: Więzień Czyllonu, Mazepa, Giaur; Mickiewicza: IV. i III. część Dziadów; Księgi Narodu i Pielgrzymstwa polskiego; Pigoń: O księgach Narodu i Pielgrzymstwa polskiego; Matuszewski: Mickiewicz w literaturze wszechświatowej.

Kl. VII. Obowiązkowo czytano prócz wyjątków w Wypisach: Mickiewicza: Dziady cz. III.; Malczewskiego: Maryę; Fredry: Śluby panieńskie; Słowackiego: Bieleckiego, (Ojca zadżumionych), Balladynę, Lillę Wenedę, Anhellego; Krasińskiego: Irydyona, Przedświt; Korzeniowskiego: Kolokacyę, Spekulantka, Mnicha; Kraszewskiego: Starą baśń; Syrokomli: Dęboroga i Szkolne czasy; Pola: Mohorta i Pieśń o ziemi; Sienkiewicza: Quo vadis, Krzyżacy; Orzeszkowej: Nad Niemnem; Prusa: Placówkę, Lalkę.;

Z własnej pilności przeczytali uczniowie: Bernatowicza:

Poiatę; Fredry: Geldhaba; Jowialskiego; Słowackiego: Hugona, Mnicha, Araba, Maryę Stuart, Kordyana; Bieniowskiego: W Szwajcaryi, Króla Ducha; Krasińskiego: Psalmy, Nieboską komedyę; Chodźki: Obrazy; Rzewuskiego: Pamiętniki Soplicy; Korzeniowskiego: Karpackich górali, Żydów; Kraszewskiego: Chatę za wsią; Brühla: Sienkiewicza: Nowele, Bez dogmatu, Połanieckich; Prusa: Emancypantki, Faraon; Orzeszkowej: Ezofowicza, Argonautów; Weisenhofa Podfilipskiego. Sprawę Dołęgi, Unię; Tetmajera: Księdza Piotra; Żeromskiego: Ludzi bezdomnych, Popioły; Rejmonta: Sprawiedliwie, Ziemię obiecaną, Chłopów; Wyspiańskiego: Warszawiankę, Wesele, Noc Listopadową; Rydla:

Zaczarowane koło; Gostomskiego: Arcydzieło poezyi; Chmielowskiego: Nasi powieściopisarze; Konopnickiej: Mickiewicza; Matuszewskiego: Słowackiego; Brücknera: Dzieje literatury; Tarnowskiego: Historyę literatury; Chmielowskiego: Historyę literatury.

Język niemiecki.

Kl. V. Czytano w klasie: Die Ahnfrau, Die Räuber, Die Jungfrau v. Orleans, nadto czytali uczniowie prywatnie: Julius v. Tarent, Prinz Homburg, Gyges u. sein Ring, Die Rabensteinerin, Hanneles Himmelfahrt, Alt Heidelberg, Nora, Die Romantischen. Odbyły się 3 wolne wykłady: Ueber Japan, über den Mond, Die Luftschiffahrt.

Kl. VI. Czytano w klasie: Emilia Galotti, Götz v. Berlichingen, Hermann u. Dorothea; nadto czytali uczniowie prywatnie: Oberon, Minna v. Barnhelm, Nathan der Weise, Miss Sara Sampson, Cid, Fiesko, Kabale u. Liebe, Maria Stuart, Jungfrau, v. Orleans, Egmont, Iphigenie auf Tauris, Gespenster, Die Helden auf Helgoland, Klein Eyolf, Das goldene Vliess, der Sohn des Kalifen, Macbeth, Julius Caesar.

Kl. VII. Czytano w klasie: Schiller: „Wilhelm Tell". Goethe: „Iphigenie auf Tauris". Grillparzer: „Sappho"; nadto czytali uczniowie prywatnie: Goethe: „Egmont", Ibsen: „Frau Inger auf Ostraat", „Die Stützen der Gesellschaft", „Nora" „Ein Volksfeind", „Baumeister Solnes", ‘ Wenn wir Toten erwachen". Grillparzer: Ein treuer Diener seines Herrn". Th. Körner: „Zriny"; prócz tego mieli uczniowie wolne wykłady na następujące tematy:

Die drahtlose Telegraphie, Henrik Ibsen, Leben und Werke, Die Leiden des jungen Werthers, Die Metallgewinnung mittels der Elektromagnete, Teodor Körners: „Zriny", Die intellektuellen und moralischen Fähigkeiten des Menschen, Die neusten Polentdeckungen.

Religia mojżeszowa.

Kl. I. Historya biblijna na tle I. i II. ks. Mojż. szczegółowo Dekalog. Modlitwy codzienne w oryginale.

Kl. II. Historya biblijna na tle III., IV. i V. ks. Mojż. szczegółowo nauki moralne. Modlitwy sobotnie w oryginale.

Kl. III. Powtórzenie Pięcioksięgu połączone z tłumaczeniem wybranych ustępów. Historya biblijna do niewoli babilońskiej.

Kl. IV. Historya biblijna do końca tłumaczenie najważniejszych ustępów z księgi: Sędziów, Samuela i Królów.

Kl. V. Historya Żydów do końca XV. stulecia, tłumaczenie wybranych ustępów z ksiąg proroczych. Obrzędy synagogalne.

Kl. VI. Historya Żydów do Mendelsohna. O Talmudzie i piśmiennictwie rabińskiem. Tłumaczenie wybranych ustępów z: Psalmów, Hioba i 5 Megillot.

Kl. VII. Etyka na tle traktatu „Perke-Abot"; Tłumaczenie i objaśnienie tego traktatu; historya synagogi i jej urządzeń w djasporze.

B. Przedmiot względnie obowiązkowy.

Język ruski jest przedmiotem względnie obowiązkowym dla tych uczniów, których rodzice lub opiekunowie z początkiem roku szkolnego wyraźnie oświadczą, że ich synowie lub pupile będą brali udział w nauce tego języka. Plan nauki ogłosiła c. k. Rada Szkolna krajowa reskryptem z dn. 31. sierpnia 1903. l. 16.927.

C. Przedmioty nadobowiązkowe.

Ćwiczenia w chemicznem laboratoryum. Ćwiczenia te odbywały się w dwu kursach, na które uczęszczali uczniowie klasy V. (kurs I.) i klasy VI. (kurs II.) po 2 godz. tygodn.

I. Uczniowie I. kursu zajmowali się analizą jakościową pojedynczą i złożoną na drodze mokrej. Ćwiczenia w wydmuchiwaniu szkła. Analiza widmowa.

II. Uczniowie II-go kursu zajmowali się powtórzeniem ćwiczeń szkolnych z produkcyą techniczną i preparatami nieorganicznymi. Ćwiczenia w wydmuchiwaniu szkła.

Stenografia. Nauka stenografii polskiej (syst. J. Polińskiego), odbywała się w jednym kursie przez 2 godziny tygodniowo. Materyał naukowy: Alfabet stenograficzny, pisanie wyrazów, znaczniki, skracanie zdań. Pisanie dyktatów z odczytywaniem stenogramów.

Śpiew (w 2. oddziałach po 2 godziny tygodniowo). W niższym oddziale słuchali uczniowie wykładu zasad muzycznych i przerabiali ćwiczenia głosowe, tworzące przygotowanie do śpiewu chóralnego (pieśni jedno i dwugłosowe).

Na wyższym stopniu: ćwiczenia w trafianiu wszelkich możliwych interwałów w granicach oktawy (pieśni czterogłosowe kościelne i świeckie).

VI.

Tematy wypracowań piśmiennych.

Zadania polskie.

Klasa V.

(omowe wypracowania są oznaczone gwiazdką).

1.* Zwierzęta mogą w niejednem służyć ludziom za wzór; 2. Jakich reform politycznych żąda Modrzewski a Górnicki?

3.* Jak sobie przedstawiam prawdziwego kolegę? 4. Sposoby żywienia się roślin niższych; 5. Cechy epopei (według P. Tadeusza i Iliady); 6. Pierwiastek swojski w sielankach Szymonie); * b) Co wiąże nas z ziemią ojczystą?; 8. Cechy literanowicza; 7.* Do wyboru: a) Starowolski a Skarga (porównatury polskiej we w. XVII.; 9. Do wyboru a)* Czyny Kmicica (wedł. „Potopu"), b)* Miłe złego początki, lecz koniec żałosny! 10. Do wyboru: a) Zasługi Konarskiego, b) Stosowanie się budowy roślin do otoczenia.

Klasa VI.

1. Stan oświaty w Polsce pod koniec XVIII. wieku; 2.* a) Które odkrycia i wynalazki stanowią epokę w dziejach ludzkości, b) Skutki wielkich odkryć geograficznych; 3. a) Wojciech i Konstanty, jako dwa typy marnotrawców (na podst. satyry Krasickiego); b) Ciężkie warunki dla rozwoju literatury polskiej za czasów Stanisława Augusta. (podług satyry Naruszewicza: „Chudy literat"); 4. a)* Ogień jako żywioł pożyteczny a szkodliwy; b) Widoki i wrażenia z okna wagonu; 5. Zgon ks. J. Poniatowskiego (na podst. dumy Niemcewicza); 6. a)* Odgłosy walk politycznych na sejmie czteroletnim w „Powrocie posła" J. U. Niemcewicza; b) Który z 4 żywiołów: ziemi, ognia, wody i powietrza budzi we mnie największą grozę i dlaczego? 7. Wśród jakich wpływów rozwijała się młodociana dusza Brodzińskiego? 8.* Rozwinąć myśl, zawartą w słowach pieśni filareckiej:

„W każdej chwili żywota,
Czy przy pługu, czy w koronie,
Niechaj ci w umyśle stoją:
Ojczyzna, nauka, cnota".

9. a) Obraz pustyni arabskiej (na podst. „Farysa"); b) Myśl przewodnia w „Farysie" A. Mickiewicza; 10. W obronie jakiej idei poświęca K. Wallenrod swe życie?

Klasa VII.

1. Określić, czem był humanizm, pseudoklasycyzm a romantyzm; 2.* Działanie chemiczne i mechaniczne powietrza; 3. Ukraina Malczewskiego, Zaleskiego a Goszczyńskiego; 4. a)* Świat fantastyczny w „Balladynie" i jego znaczenie; b) Pracą i wysiłkiem do wszystkiego dojść można; 5. a) Irydyon a Konrad Wallenrod (porównanie); b) Polityka wewnętrzna Bolesława Chrobrego; 6. a) Różne sposoby oświetlania; b) Prawda w historyi a w poezyi; 7. a)* Zależność świata zwierzęcego od roślinnego; b) Dziejopisarstwo polskie dawne a nowe; 8. a) Jak tłumaczą upadek Polski poeci a historycy? b) Człowiek jest sam sprawcą swego losu; 9. a)* Znaczenie elektryczności w przyrodzie a w praktyce; b) Piękna jest śmierć za ojczyznę, ale piękniejsze jest życie dla jej dobra!

Zadania niemieckie.

Klasa V.

1. Triumph der Freundschaft. Auf Grund der „Bürgschaft“ von Schiller; 2.* Gellert als Mensch; 3. Was erfahren wir im I. Akte der Ahnfrau über die Vorgeschichte; 4.* Ein Puppentheater im Hause Goethes; 5. Die Macht der Erinnyen nach Schillers „Kraniche des Ibykus“; 6.* Der Nutzen der Eisenbahnen; 7. Aus welchen Ursachen handeln die Personen in Schillers Taucher; 8. Betrands Bericht im Prolog der J. v. Orleans; 9.* Eine Winterlandschaft; 10. Herzlosigkeit und Heldenmut nach Schillers Romanze „Der Handschuh“; 11.* Die romantischen Elemente in der J. v. Orleans; 12. Der Schenk v. Limburg. (Inhaltsangabe); 13.* Die Entdeckung Amerikas und ihre Bedeutung; *14. Kosinskys Lebensgeschichte auf Grund der „Räuber“ v. Schiller.

Klasa VI.

1.* Herren- und Mannestreue im Nibelungenliede; 2. a) Von einem, der seinen Schatten verkauft hat. Auf Grund der Schullektüre „Peter Schlemihl“; b) Gedankengang der „Elegie“ von W. v. d. Vogelweide; 3. * Die Bühne zur Zeit Shakespeares; 4. a) Auf welche Weise gerät Götz in die Gewalt seiner Feinde? b) Gedankengang der klopstockischen Ode „Die frühen Gräber; 5.* Das Fehmgericht nach Goethes Götz v. Berl. und Mickiewicz Konrad Wallenrod; 6. Die Bedeutung der Contiszene für die Exposition der Emilia Galotti; 7.* Des Bräutigams Geist bei Bürger, Mickiewicz und Herder. (Leonore, Ucieczka, Wilhelms Geist, 8. Natur und Kultur, zwei Gegensätze nach Goethes „Wanderer“; 9.* Die pragmatishe Sanktion, ihre Bedeutung und Folgen; 10. Hermann und Tadeusz; (Eine vergleichende Charakteristik.)

Klasa VII.

1. a) Das menschliche Leben. (Im Anschlusse an Schillers „Glocke“; b) Das Feuer im Dienste und im Kampfe mit dem Menschen. 2.* Die Erziehung für die Gesellschaft nach dem Spruche Rückerts: „Willst du, daß wir mit hinein In das Haus dich bauen, Lass‘es dir gefallen, Stein, Das wir dich behauen. 3. Die Erkennungsszene zwischen Iphigenie und Orest. 4. Die Bewegungen der Erde; 5. Das Wesen der Romantik; 6. a) Ist Wilhelm Tell ein Mörder? b) Grundidee des Goethischen Faust; 7. Teuer ist mir der Freund doch auch den Feind kann ich nützen Zeigt mir der Freund, was ich kann, lehrt mich der Feind, was ich soll 8. a) Die Entwickelung der Kultur, (Im Anschlusse an Schillers Spaziergang); b) Die tragische Schuld der Sappho. 9. Der Nutzen der Wissenschaften.

Zadania francuskie.

Klasa V.

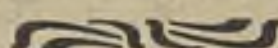
1.* Sainte Geneviève patronne de Paris. 2. Racontez l' anecdote sous le titre: Le sourd-muet. 3.* Comment on fabrique le papier? 4. Lettre à un ami. 5.* Résumez brièvement le morceau int. „Bayard.“ 6. Traduction du français en polonais. 7.* „Le soleil de ma Bretagne“. 8. „Le soleil de ma Bretagne“ (suite et fin) 9.* L' enfance du général Drouot. -10. L'éclairage — autrefois et aujourd' hui. 11.* Résumé d' une anecdote lue à l' école. 12. Le tour que joua une chèvre a un loup.

Klasa VI.

1. Histoire de Clovis, roi des Francs. 2.* Comment Renart fait pêcher le loup dans un étang (d' après le Roman du Renart). 3. Dtto (Suite et fin). 4.* Villon et un extrait de son Testament. 5. Quels sont les principaux genres de la litt. franç. au moyen-âge: 6.* Traduction du français en polonais. 7. Récit que Mme de Sévigné nous fait de l' entrée d'une ambassade polonaise a Paris. 8.* L' huître et les plaideurs (d' après la fable de La Fontaine). 9. Le roi se met a faire des vers (d' aprês une lettre de Mme de Sévigné). 10.* Comment la Bastille fut-elle prise? 11. Donnez le résumé du poème de Fr. Coppée: „L'un ou l'autre“ 12.* Qui était Charlotte Corday?

Klasa VII.

1. Napoléon orateur (d' après une de ses proclamations). 2.* Le sous-préfet fait des vers (le conte (d' Alph. Daudet). 2. Traduction du français en polonais. 4.* Donnez une analyse de la scène 2 et 3 du „Gendre de M. Poirier“. 5. Comment représentez-vous la vie dans les rues de Paris? 6.* Dégagez l' idée contenue dans la „Mort“, poème de V. Hugo.
7. L' hirondelle du Bouddha (Un compte-rendu). 8.* Racontez un épisode de la guerre franco-prussienne d' après M. Zola. 9.* Dtto (Suite et fin). 10. Traduction du français en polonais.



VII. ZBIORY NAUKOWE.

a) Biblioteka nauczycielska.

Zawiadowca prof. A. Mosler.

Z końcem roku szk. 1912. liczyła dzieł	1614 w 2883	tomach.
W ciągu roku szk. 1913. przybyło dzieł	53 w 73	„
Stan biblioteki z końcem r. szk. 1913 wynosi dzieł	1667 w 2956	tomach.

Prenumerowano następujące czasopisma:

1. Przewodnik bibliograficzny, 2. Język polski. 3. Biblioteka warszawska, 4. Das literarische Echo, 5. Zeitschrift für das Realschulwesen, 6. Muzeum, 7. Pamiętnik literacki, 8. Kwartalnik historyczny, 9. Wszechświat, 10. Zeitschrift f. d. phys. u. chem. Unterricht, 11. Zeitschrift f. d. Zeichnen u. Kunstunterricht, 12. Chemiker Zeitung, 13. Przewodnik naukowy i literacki, 14. Kosmos, 15. Wiadomości matematyczne. 16. Kształt i barwa.

W darze otrzymała biblioteka, 1. Wydawnictwa Akademii Umiejętności w Krakowie, 2. Zeitschr. f. öster. Volkskunde, 3. Wiadomości statystyczne, 4. Czasopismo pedagogiczne, 5. Przewodnik oświatowy, Anzeiger der Kais. Akademie der Wissenschaften (mathem. naturw. Klasse.)

W ciągu roku szkolnego zakupiono następujące dzieła:

Lohmeyer: Wandbilder. B. 21. 23. — Meinholds Geschichtsbilder. II. Serie. — Neue Wandbilder f. d. Geschichtsunterricht B. 2. — Swoboda: Liturgische Wandtafeln. — Eschner: Technologische Wandtafeln. „Der Glockenguß“. — Lehmann: Kulturgeschichtl. Bilder. B. 4. — Seemanus Wandbilder. 15. — Kutrzeba: Historya ustroju Polski. — Potocki A.: Polska literatura współczesna. — Łoziński Wł.: Życie polskie w dawnych wiekach. Wyd. III. — Kienzl: Dramen der Gegenwart. — Reymont: Ziemia obiecana. — Noack: Aufgaben f. phys. Schülerübungen. Frey: Physik. Schülerübungen. — Witkowski: Elektryczność. — Kohlrausch: Kleiner Leitfaden der prakt. Physik. — Rosenberg-Straszewicz: Elektrotechnika prądu silnego. — Neumeyer-Uhlig: Geologia ogólna. — James W.: Filozofia wszechświata (tłum. Witwickiego.) Engel Th.: Die wichtigsten Gesteinsarten der Erde, — Morich H. Praeparationen f. d. Unterricht in der Mineralogie u. Geologie. — Baldensperger. Bealovon etc. J. J. Rousseau. — Remy de Gourmont: Esthetique de la langue francaise.

b) Zbiór sprawozdań szkolnych:

Zawiadowca prof. B. Streifer.

W roku szkolnym 1911/12 przybyło 261 sprawozdań. Stan zbioru z końcem roku 1912/13 wynosi 3066 egz.

c) Czytelnia uczniów:

Zawiadowca ks. prof. J. Lehmann.

W r. szk. 1912/13 przybyło do czytelni dzieł	polskich	76	w	82	tomach
	„ ruskich	18	„	19	„
	„ niemiec.	11	„	19	„
	„ francus.	—	„	—	„
	razem dzieł	105	w	120	tomach.

W roku szkolnym 1912/13 wypożyczono uczniom:

	książek polskich	ruskich	niemieckich
kl. I.	654	125	117
„ II.	344	65	61
„ III.	601	40	97
„ IV.	863	35	48
„ V.	331	40	99
„ VI.	496	50	89
„ VII.	564	10	98
Razem	3853	365	629

Stan czytelni z końcem roku szk. 1913 wynosi:

dzieł polskich	1052	w	1058	tomach
„ ruskich	366	„	367	„
„ niemieckich	558	„	566	„
„ francuskich	88	„	101	„
ogółem dzieł	2064	w	2092	tomach.

Administracya „Misyi Katolickich“ przesyłała także i w tym roku to cenne czasopismo bezpłatnie dla czytelni uczniów, za co Jej Dyrekcya niniejszem składa podziękę. — Dzieła polskie wypożyczał uczniom ks. prof. Lehmann, książki niemieckie prof. Streifer. Dzieła ruskie objął w zawiadowstwo prof. Hołubowicz, czytelnię francuską prof. Grzymalski.

Zakupiono w roku szkolnym 1912/13 następujące dzieła polskie

Askenazy Szymon: Książę Józef Poniatowski. — Biernacki Bolesław: Oblężenie Warszawy. — Brodziński Kazimierz: Wspomnienie młodości. — Chrząszczewska I.: Z biegiem Wisły. — Dygasiński Adolf: W puszczy. — Geikie Archibald: Geografia fizyczna. — Góralczyk Kazimierz: Dzieje Polski. — Gould A. W.: Dzieci matki przyrody. — Gustawicz-Wyrobek: Księga wynalazków — Łomnicki Józef: Chata wuja Tomasza. — Maryan Ksawery: Nasze dole, — Missona Kazimierz: Krytyka dramatu Wyspiańskiego „Wyzwolenie“. — Morawska Zuzanna: Pod Sasowym Rogiem. — Nansen: Podróż do bieguna północnego. — Neumanowa Anna: Legendy i baśnie wschodu. — Orzeszkowa Eliza: Nad Niemnem, Obrazek z lat głodowych, Dziurdziowie, Cham, Anastazya, Bene nati. — Ostrowski Stanisław: Śladami

legionów. — Pol Winc.: Pieśń o domu naszym. — Przyborowski Walery: Bitwa pod Raszynem, Berek pod Kockiem, Pod Stoczkiem, Racławice. — Rodziewiczówna: Kądziel. — Rudnicka Zofia: Nauka o rzeczach. Sienkiewicz Henryk: W pustyni i puszczy. — Sieroszewski Wacław: Bokser, Kulisi, Na kresach lasów, Ucieczka, Risztau. — Sporzyński Ksawery: Dziwy elektryczności. — Andrzej Stopka: Rycerze śpiący w Tatrach. — Szymanowski Wacław: Obrazki z życia znakomitych ludzi. — Szaley Walerya: Błędny ognik — Słowiańskie powieści i opowiadania ludowe — Teresa Jadwiga: Opowiadania ciotki Ludmiły. — Tetmajer Kazimierz: Ksiądz Piotr. — Umiński Władysław: Krwawy chleb. — Wasilewski Zygm: Od romantyków do Kasprowicza. — Weyssenhoff Józef: Sobol i panna. — Włast Józef: Opowiadania historyczne z dziejów Słuczy i jej dopływów. — Zaleska M. I.: Przygody młodego podróżnika w Tatrach. — Żeromski Stefan: Popioły.

Dary:

Dr. Antoni J: Dwie gawędy z przeszłości (księgarnia Gubrynowicza i Syna). — Bolesławita B.: Dziecię starego miasta (księgarnia Gubrynowicza i Syna) Bruchnalska Brunona: Nowe prądy 2 egz. (uczniowie Skrzywan i Tułecki). — Mężyński Leonard: Wspomnienia z powstania styczniowego i z Katorgi sybirskiej (autor). — Dr. Hahn Wiktor: Juliusz Słowacki w poezyi polskiej 2 egz. (księgarnia Gubrynowicza i Syna). — Jednodniówka Skargowska (zakład chyrowski OO. Jezuitów) Misye katolickie, rocznik † (wydawnictwo OO. Jezuitów w Krakowie) Roux Alfons: Życie artystyczne ludzkości (ucz. Weber). Rydel Lucyan: Na zawsze (prof. Al. Solecki); Bodenheim (Księgarnia J. Pol). — Dr. Szybalska Zofia: Urywki z pamiętników o powstaniu z r. 1863. (Tow. Naucz. S. W.)

Ruskie:

Celewicz: Historya skytu maniawskoho. — Duilhe de Saint Projet: Apologia, Hde najty prawdu, Żytiewi pytania. — Franko I.: Boa constrictor, Koły szcze źwiri howoryły, Zachar Berkut-Hohol: Taras Bulba — Kulisz: Opowidania. Kwitka: Marusia — Łepki: Z żytia, Szczasływa hodyna. — Łewickyj: Hetman Wyhowskyj, Nawiżena, Ne toj staw, Preczepa.

Dzieła niemieckie:

Anzengruber Karl: Seegeschichten. — Grimm: Märchen, dar T. N. S.W. — Gunther: Lesebuch zur. deut. Kulturgeschichte. — Heil: Die deutschen Städte uud Bürger im Mittelalter. — Dr. Jantzen: die deutsche Romantik. — Lagerlöf: Legenden und Erzählungen. 2 tomy. Dr. Lagerlotz: Das Niebelungenlied. — Nimführ: Die Luftschiffahrt. — Dr. Porger: Deutsche Prosa. 7 tomików. — Shakespeare: Heinrich IV. I. Teil., Richard II.

d) ZBIÓR GEOGRAFICZNO-HISTORYCZNY.

Zawiadowca: prof. A. Kuszniereńko.

Stan zbioru obejmuje w 104 liczbach inwentarza: globusów 4, przyrządów 2, map i obrazów geograficznych 206.

e) GABINET HISTORYI NATURALNEJ.

Zawiadowca: prof. Antoni Borzemski.

W roku szkolnym 1913. zakupiono:

1) Narzędzia do preparowania; 2) Przeźrocza do aparatu projekcyjnego; 3) Zbiorek minerałów; 4. Tablice botaniczne.

Stan zbiorów z końcem roku:

I. Okazów zoologicznych	288	VI. Nasion i owoców . .	3
II. Pudełek z owadami . .	5	VII. Modeli botanicznych .	64
III. Modeli zoologicznych .	24	VIII. Preparatów mikros. .	22
IV. Tablic ściennych . .	280	IX. Modeli mineralogicznych	135
V. Zielników	8	X. Okazów min. i geol. .	702

XI. Sprzętów i narzędzi 70.

f) GABINET FIZYKI.

Zawiadowca: prof. Aleksander Solecki.

W roku szkolnym 1913. zakupiono między innymi: Sferometr, barograf, pompę rozrzedzającą syst. Geryka, fonograf Edisona, aparat fotograficzny z przyborami, kuchenkę elektryczną, oraz 446 przeźroczy do aparatu projekcyjnego.

Stan zbiorów z końcem roku:

w dziale I. Ogólne własn. ciał	26	w dziale V. Akustyka	30
„ „ II. Mechanika	52	„ „ VI. Nauka o cieple	64
„ „ III. Hydrodynamika i hydrostatyka	37	„ „ VII. Optyka	94
„ „ IV. Aerostat. i aerodyn.	28	„ „ VIII. Elektr. i magnet.	156
		„ „ IX. Narzędzia	54

g) GABINET CHEMII.

Zawiadowca: prof. Antoni Wołk-Łaniewski.

W roku szkolnym 1913. zakupiono szereg preparatów i odczynników.

Stan poszczególnych działów inwentarza jest następujący:

I. Rozmaite narzędzia	98 liczb	VI. Przyrządy metalowe	102 liczb
II. Przyrządy do mierzenia	20 „	VII. „ z drzewa	30 „
III. Naczynia szklane	163 „	VIII. Rozmaitości	51 „
IV. „ porcelanowe	22 „	IX. Produkta surowe	59 „
V. „ do gotowania	80 „	X. Chemikalia	530 „

XI. Minerały 46 liczb.

h) ZBIÓR PRZYRZĄDÓW DLA GEOMETRYI I RYSUNKÓW GEOMETRYCZNYCH.

Zawiadowca: prof. Henryk Fedorowski.

Stan zbioru z końcem roku szkolnego 1912:

a) Przyrządów rysun. l. inw. 12	c) Przyrządów rozm. l. inw. 5
b) „ miernicz. „ 9	d) Modeli geom. „ 30

e) Wzorów rysunkowych liczb inw. 6.

i) ZBIÓR ŚRODKÓW DO NAUKI RYSUNKÓW ODRĘCZNYCH.

Zawiadowca: prof. Franciszek Kraśnieński.

Do zbioru przybyły 3 dzieła treści artystycznej i 19 okazów martwej natury.

Zbiór obejmuje: a) przyrządów pomocniczych 7, b) dzieł treści artystycznej 45 c) modeli 417 (drucianych 24, drewnianych 61, gipsowych 304, terrakotowych 28), d) okazów martwej natury 212.

j) ZBIÓR PRZYRZĄDÓW DO GIMNASTYKI.

Zawiadowca: naucz. Stanisław Feller.

Stan inwentarza pozostał bez zmiany i obejmuje liczb 29.



VIII.

FIZYCZNY ROZWÓJ MŁODZIEŻY.

Fizyczne wychowanie młodzieży odbywało się przedewszystkiem przy pomocy ćwiczeń gimnastycznych. Gimnastyka była obowiązkowa, a uwalniano od niej uczniów tylko na podstawie świadectwa lekarskiego.

W miesiącach letnich odbywała młodzież gry i zabawy przeważnie na boisku miejskiem w sobotę po południu lub inne dni poprzedzające dni wolne od nauki szkolnej. Kierownikiem zabaw był naucz. St. Feller.

Grano w piłkę zwykłą (palanta), i piłkę nożną (football), Nie gardzono również pliszką czyli kiczką, która to gra jest przez młodzież, zapewne dla swej taniości i prymitywnych przyborów, powszechnie lubianą.

Także i na podwórzu szkolnem starano się podczas przestanków między lekcyami zająć młodzież: wyścigami, ciągnieniem liny i skakaniem przez sznur.

Nadto odbywali nauczyciele wycieczki z uczniami pieszo do okolicznych miejscowości: Gajów, Szlachciniec, Białej i Berezowicy, koleją żelazną odbyli wycieczkę uczniowie kl. VII. pod przewodnictwem prof. Soleckiego do Borek, gdzie zwiedzili fabrykę przędziwa i okolicę, uczniowie kl. V. i VI. pod kierownictwem prof. L. Hołubowicza i B. Streifera do Zbaraża, gdzie zwiedzono zamek, fabrykę kilimów, elektrownię miejską i okolicę

Wycieczki łączono z ćwiczeniami geograficznemi i przyrodniczemi.

Nauka strzelania. Bardzo korzystny wpływ wywierała na rozwój fizyczny młodzieży klas VI. i VII. wprowadzona od dwóch lat i starannie pielęgnowana **nauka strzelania**, która w bieżącym roku szkolnym prowadzoną była przez pp. kapitana 15 p. p. Hattingnera i Stanisława Fellera nauczyciela gimnastyki.

Nauka odbywała się w dwóch godzinach tygodniowo, a mianowicie w sobotę od godz. $2^1/_2$ do $4^1/_2$, zadaniem zaś jej było zaznajomić młodzież z najważniejszemi wiadomościami z dziedziny teoryi strzelania głównie zaś z praktyką i cel ten w zupełności osiągnięto. Ostrymi nabojami strzelali uczniowie na strzelnicy wojskowej..

Scouting. Młodzież naszego zakładu w liczbie 21 należy do Vtej drużyny scoutowej imienia Chodkiewicza, a chociaż stanowi dla siebie odrębną całość organizacyjną, to jednak ćwiczenia gimnastyczne, zebrania (pogadanki) i wycieczki, odbywała wspólnie z drużyną drugą t. j. T. S. L., a to z powodu tego, iż kierownikiem obydwu drużyn jest drużynowy Stanisław Feller.

Do scoutingu należy młodzież wszystkich klas bez wyjątku, lecz mogąca wykazać się przedewszystkiem: dobrymi postępami w nauce i obyczajach, nieskazitelnością charakteru, a to: pod względem prawdomowności, ofiarności, zapobiegliwości, miłości ojczyzny, wstrzemięźliwości i pracowitości.

Obowiązki, jakie młodzież scoutowa ze względu na swe należenie do organizacyi spełniać musiała, starano się, o ile możności, tak rozłożyć, by te nie tylko nie przeszkadzały jej w spełnianiu obowiązków uczniowskich, ale owszem, by się nawzajem dopełniały.

Zatem w następujących czynnościach musiał każdy scout bezwzględnie brać udział: raz w tygodniu t. j. we wtorek od godz. 6—7 odbywały się ćwiczenia gimnastyczne w sali „Sokoła“, co wielce przyczyniało się do rozwoju fizycznego młodzieży, we środę od 3—$4^1/_2$ pogadanki na najrozmaitsze tematy, jako to: Poznaj Polskę i ucz się jej służyć, Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach, Ratownictwo, Pomagaj bliźniemu i doskonal samego siebie i t. d. w piątek od godz. 3—5. wspólne wycieczki do wsi okolicznych, podczas których przerabiano ćwiczenia z dziedziny służby polowej.

Kąpieli rzecznej używa młodzież w Serecie i w młynówkach.

Ślizgawką zabawiali sie uczniowie na wielkim stawie i na torach ślizgawkowych Towarzystwa „Sokół“ i Towarzystwa łyżwiarskiego. Oba te Towarzystwa udzielały uczniom zniżenia ceny wstępu na lód.

Z pomiędzy uczniów umiało pływać 47 proc., a ślizgało się na łyżwach 35 proc., jeździło wprawnie na kole 24 proc., a wakacye główne przepędzi na wsi prawie połowa uczniów.

Na wiosnę i w lecie odbywały się niekiedy lekcye rysunków odręcznych na wolnem powietrzu, w parku miejskim lub za miastem, gdzie uczniowie ćwiczyli się w szkicowaniu z natury.

IX.

Warsztaty szkolne i praca fizyczna.

Warsztaty studenckie. Staraniem tut. Tow. Przyjaciół młodzieży szkolnej a za pozwoleniem c. k. Rady Szkolnej krajowej, otwarto w grudniu 1908. w jednej z sal tutejszego zakładu pracownię studencką dla młodzieży wszystkich szkół średnich tarnopolskich. Ogólna liczba uczestników wynosiła 45. Pracowano 12 godzin tygodniowo (grupami po 14 uczniów). W wyborze przedmiotów i w sposobie wykonania uwzględniano przedewszystkiem motywa swojskie: zakopiańszczyznę i artystyczny przemysł ludu krakowskiego.

Zrobiono około 80 przedmiotów: czerpaki góralskie, łyżki i widelce do sałaty, noże do papieru, wałki, wałkownice, tłuczki kuchenne, 10 ciupag zakopiańskich, kilkanaście ram i ramek, saneczki sportowe, talerze pod chleb, półki, naprawiono kilka przyrządów gimn. dla tut. zakładów i wiele innych drobniejszych przedmiotów. W roku bieżącym wprowadzono prócz szewstwa także naukę introligatorstwa. W ciągu całego kursu naprawiono około 100 par bucików. Zrobiono znaczną ilość pudełek i zabawek z kartonu i oprawiono kilkadziesiąt książek szkolnych.

Niestrudzonym i idealnym kierownikiem warsztatów jest prof. Andrzej Stopka.

X.

Nadobowiązkowa praca umysłowa i zajęcia w Czytelniach i kółkach naukowych.

W bieżącym roku szkolnym istniały w naszym Zakładzie dwa kółka naukowe: kółko artystyczne i fizyczno-przyrodnicze.

W kółku artystycznem, istniejącem od kilku lat pod przewodnictwem prof. Kraśnieńskiego, przemalowali uczniowie kulisy

frontowe, zrobili 5 nowych dekoracyi i ulepszyli oświetlenie w teatrze szkolnym, wykonali 2 nowe zbroje rycerskie, ćwiczyli się w malowaniu dekoracyjnem, czytali dzieła traktujące o sztuce i odbyli 2 wycieczki artystyczne poza miasto.

W kółku fizyczno-przyrodniczem, zostającem pod kierownictwem prof. Hołubowicza odbyły się odczyty wraz z dyskusyą na następujące tematy: O elektronach, o telegrafie bez drutu, o ciałach promieniotwórczych, o ziemi, wulkanach i roślinach mięsożernych.

Uczelnia. Od 4 lat istnieje w naszym zakładzie bezpłatna uczelnia dla najbiedniejszej, a słabo uzdolnionej młodzieży szkolnej. Nauka odbywa się pod nadzorem dyrektora parę razy tygodniowo w godzinach popołudniowych. Głównym celem uczelni jest przerabianie i powtarzanie trudniejszych lekcyi szkolnych. Uczniowie zdolniejsi z każdej klasy przerabiali bezinteresownie lekcye szkolne.

XI.

Fundusz pomocy naukowej.

Zamknięcie rachunków tego funduszu za rok szk. 1912/13. przedstawia się jak następuje:

PRZYCHÓD:	ROZCHÓD:
1. Pozostałość kasowa z r. 1911/1912 . . 86·30 h.	1. Wydano na utrzymanie uczniów 261·70 h.
2. Wsparcie dla ubogiej młodz. udziel. przez Wydział Kasy Oszcz. w Tarnopolu 50·—h	2. „ na odzież uczniów 38·— h.
3. Datki przy zapisie uczniów . . . 173·80 h.	3. „ na książki szkolne 113·90 h.
4. Wciągu roku zebrano do puszki . . 146·68 h.	4. „ na lekarstwo dla ucz. 17·— h.
5. Dyr. Artur Passendorfer 20·—h.	5. „ jako pożyczkę ucz. 20·— h.
6. Uczniowie kl. VII. 5·80 h.	6. Pozostałość kasowa na rok 1913/14 . 31 K. 98 h.
Razem . . 482 K 58 h	Razem . . 482 K 58 h

Jako fundusz żelazny złożono w Kasie Oszczędności na książeczkę wkładkową Nr. 26.377 od r. 1870 rozmaite kwoty, których stan łączny wraz z odsetkami wynosi 863 K 29 h.

Własnością funduszu pomocy naukowej jest także zbiór podręczników szkolnych, liczący około 500 obecnie używanych podręczników szkolnych.

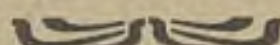
Księgozbiór ten, nie wystarcza potrzebom licznej ubogiej młodzieży tutejszego zakładu. Byłoby rzeczą pożądaną, aby uczniowie sami z poczucia koleżeńskiego większą życzliwością ten księgozbiór otaczali, zasilając go w miarę możności i zezwolenia Rodziców zbędnymi podręcznikami naukowymi, oraz szanując jak najlepiej wypożyczone z niego książki.

Za wsparcie, udzielone ubogiej młodzieży tutejszego zakładu przez Kasę Oszczędności miasta Tarnopola, składa Dyrekcya Świetnemu Wydziałowi tejże Kasy, jakoteż innym Ofiarodawcom serdeczne podziękowanie.

Stypendya.

Następujący uczniowie pobierali stypendya:

Leszczyński Leopold z kl. IV. z fund. im Laskowskich 300 K. *Schwalb Aleksander* z kl. III. z fund. im. *Sommersteina* 155 K. 80 h. *Klimpel Adam* z kl. VII. z nadwyżek skarbowych; 300 K. *Wallach Salomon* z fund. Sommersteina 160 K.



XII. TABELE STATYSTYCZNE
za rok szkolny 1912/13.

	W KLASIE								
	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI	VII	Razem
1. Liczba uczniów.									
Z końcem roku szk. 1911/1912	35	—	45	42	21	22	26	21	212
Z początkiem roku szk. 1912/1913	27	26	35	39^{1}	43	20^{1}	20	30	240^{2}
Podczas roku szkolnego wstąpiło	—	1	—	1	—	1^{2}	0^{2}	—	3^{4}
Przyjęto więc ogółem	27	27	35	40^{1}	43	21^{3}	20^{2}	30	243^{6}
Między tymi przybyło nowych:	—	—	1	—	—	2^{2}	1	—	4^{4}
a) z promocyą z niższej klasy	25	26	1	—	1	2	0	—	55^{2}
b) na podstawie egz. wstępn.	—	1	—	—	—	—	—	—	1
c) repetentów	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Z tutejszego zakładu przyjęto:	—	—	26^{1}	37^{1}	35^{2}	13^{1}	18	24^{1}	156^{3}
a) z promocyą z niższej klasy	2	—	6	3	1	3	1	3	19
b) repetentów	—	—	—	—	5	1	—	2	4
Podczas roku szkolnego wystąpiło	4	6	4	5	3	1	2	2	27
Liczba uczn. z końcem r. szk. 1911/12	23	21	30^{1}	36	38^{2}	20^{3}	18^{2}	27^{1}	213^{9}
Między tymi:									
a) uczniów publicznych	23	21	30	36	38	20	18	27	213
a) „ prywatnych	—	—	1	—	2	3	2	1	9
2. Miejsce urodzenia (kraj).									
Tarnopol	11	11	9^{1}	9	13^{1}	4	5^{2}	13	69
Galicya oprócz Tarnopola	11	10	20	26	24^{1}	15^{3}	11	14^{1}	131^{4}
Bukowina	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Austrya Dolna	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Węgry	—	—	—	—	1	—	—	—	3
Rosya	1	—	1	—	—	1	2	—	1
3. Narodowość.									
Polaków	17	17	25^{1}	27	31^{2}	17^{3}	15^{2}	23^{1}	172^{9}
Rusinów	6	4	5	9	7	3	3	4	41
Czechów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Niemców	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem	23	21	30^{1}	36	38^{2}	20^{3}	18^{2}	27^{1}	213^{9}
4. Wyznanie.									
Rzymsko-katolickie	13	11	13	17	19	9	7	11^{1}	100^{1}
Grecko-katolickie	6	4	5	9	7	3	3	4	41
Ewangielickie (augsb.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mojżeszowe	4	6	12^{1}	10	12^{2}	8^{1}	8^{2}	13	72^{8}
Razem	23	21	30^{1}	36	38^{2}	20^{3}	18^{2}	27	213^{9}

	W KLASIE								
	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI	VII	Razem
5. Wiek uczniów.									
Miało lat 11	8	8	—	—	—	—	—	—	16
„ „ 12	8	7	3	—	—	—	—	—	18
„ „ 13	5	3	10^{1}	6	—	—	—	—	24^{1}
„ „ 14 . . .	2	2	7	8	7^{1}	—	—	—	26^{1}
„ „ 15	—	1	5	8	7	2	—	—	23
„ „ 16	—	—	4	7	7^{1}	3^{1}	1	—	22^{2}
„ „ 17	—	—	—	6	11	3^{1}	3	1	24^{1}
„ „ 18	—	—	1	1	6	11^{1}	5	8^{1}	32^{2}
„ „ 19	—	—	—	—	—	1	2	2	5
„ „ 20	—	—	—	—	—	—	5	8	13
„ „ 21	—	—	—	—	—	—	1^{1}	5	6^{1}
„ „ 22	—	—	—	—	—	—	1^{1}	3	4^{1}
„ „ 23	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ „ 24	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem . .	23	21	30^{1}	36	38^{2}	20^{3}	18^{2}	27^{1}	213^{9}
6. Według miejsca zamieszkania rodziców.									
Miejscowych . . .	13	16	18^{1}	18	25^{1}	11	8^{2}	14	123^{4}
Zamiejscowych . . .	10	5	12	18	13^{1}	9^{3}	10	13^{1}	90^{5}
Razem . .	23	21	30^{1}	36	38^{2}	20^{3}	18^{2}	27^{1}	213^{9}
Z pomiędzy zamiejscowych było:									
z powiatu bobreckiego . .	—	—	—	—	—	—	—	1	
„ „ borszczowskiego . .	—	1	—	1	—	1	—	—	
„ „ brodzkiego . .	—	—	—	—	—	1	—	—	
„ „ brzeżańskiego . .	—	—	—	1	1	—	1	—	
„ „ czortkowskiego . .	—	—	—	1	—	—	—	2	
„ „ husiatyńskiego . .	—	—	—	1	1	—	—	2	
„ „ jarosławskiego . .	—	—	—	—	1	1	1	—	
„ „ lwowskiego . . .	—	—	—	—	2	1	—	—	
„ „ nadwórniańskiego . .	—	—	—	—	—	0^{2}	—	—	
„ „ rawskiego . . .	1	—	—	—	—	1	—	—	
„ „ rohatyńskiego . .	—	—	—	—	—	1	1	2	
„ „ przemyślańskiego . .	—	—	—	—	—	—	—	1	
„ „ przeworskiego . .	—	—	—	1	—	—	—	—	
„ „ skałackiego . . .	1	—	2	1	—	1	1	1	
„ „ sokalskiego . . .	—	—	—	—	1	—	—	0^{1}	
„ „ stanisławowskiego . .	—	—	—	—	—	—	—	—	
„ „ śniatyńskiego . .	—	—	—	—	—	—	—	—	
„ „ tarnopolskiego . .	4	3	7	5	3	—	—	3	
„ „ tłumackiego . .	—	—	—	—	1	—	—	—	
„ „ trembowelskiego . .	—	1	1	1	—	—	—	—	
„ „ zaleszczyckiego . .	—	—	—	—	—	—	—	—	
„ „ zbaraskiego . . .	1	—	1	1	0^{1}	1	2	—	
„ „ zborowskiego . .	—	—	—	2	2	1^{1}	—	—	
„ „ złoczowskiego . .	1	—	—	2	—	—	1	—	
„ „ żydaczowskiego . .	1	—	—	—	1	-	—	—	
„ Wiednia	—	—	—	1	—	—	—	—	
„ Bukowiny	—	—	—	—	—	—	1	1	
„ Węgier	—	—	—	—	—	—	—	—	
„ Rosyi	1	—	—	—	—	—	1	—	
„ Król. Polsk. . . .	—	—	—	—	—	—	1	—	

	W KLASIE								Razem
	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI	VII	
7. Klasyfikacya.									
a) Z końcem roku szkolnego 1912/13.									
Do klasy następnej było:									
Uzdolnionych chlubnie . . .	2	1	2	4	3	1	3	1	
Uzdolnionych	19	18	23^1	23	22^2	15^1	12	19	
Nieuzdolnionych	1	0	3	4	4	1^2	0	1	
Do egzam. popr. przeznaczono .	1	2	2	4	7	3	3^2	6	
Odroczno klasyfikacyę . . .	—	—	—	1	2	—	—	0^1	
Nieklasyfikowano z powodu wystąpienia w ciągu roku szkolnego	4	6	4	5	3	1	2	2	
Razem .	27	27	30^1	41	41	21^3	20^2	30	
b) Uzupełnienie klasyfikacyi za rok szkolny 1911/12.									
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	9	—	8	10	5	8	8	3	
Z tych egzamin złożyło . . .	8	—	8	10	5	7	8	3	
„ „ „ nie złożyło . .	1	—	—	—	—	1	—	—	
Do egzaminu uzupełniającego przeznaczono	—	—	—	—	—	1	—	2	
Z tych egzamin złożyło . . .	1	—	—	—	—	1	—	1	
„ „ „ nie złożyło . .	—	—	—	—	—	—	—	1	
c) Ostateczny wynik klasyfikacyi za rok szkolny 1911/12.									
Do klasy następnej było:									
Uzdolnionych chlubnie . . .	1	—	5	3	3	1	—	1	
Uzdolnionych	30	—	33	34	11	18	25	16	
Nieuzdolnionych	4	—	7	5	7	3	1	4	
Nieklasyfikowani z powodu wystąpienia w ciągu roku szkolnego .	7	—	6	3	3	4	—	1	
Razem .	42	—	51	45	24	26	26	22	

	W KLASIE								Razem
	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI	VII	
8. Opłaty.									
Z uczniów klasyfikowanych opłatę szk. uiściło									
W I. półroczu	4	2	8	9^{1}	9^{2}	7^{1}	8	7^{1}	57^{5}
W II. półroczu . . .	2	2	6^{1}	11	6^{1}	7^{3}	7^{2}	5	46^{7}
Z uczniów klasyfikowanych było									
a) od połowy opłaty szk. uwolnionych w I. półr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
w II. półr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) od całej opłaty szkol. uwolnionych I. półr. .	22	22	27	30	33^{1}	14	12	20	180^{1}
w II. półr.	21	19	24	25	33^{1}	13	11	22	168^{1}
Opłata szkolna wynosiła wogóle									
W I. półroczu K . . .	160	80	320	400	400	320	320	320	2480
W II. półroczu K . . .	80	80	280	440	280	400	360	200	2120
Razem . . .	240	160	600	840	680	720	680	520	5600
Taksy wstępne po 4.20 K. wynosiły									
Opłaty po 2 K na środki naukowe . . . . . K.	218·40 108·00		8·04 70·00	4·20 82·00	12 60 86·00	29·40 48 00	12·60 44·00	8 04 60 00	294·00 498·00
Taksy za duplikaty świadectw	—	—	—	—	—	—	—	42 00	42·00
Razem . .	326·40		78·40	86·20	98·60	77·40	56·60	110·40	834·00
9. Liczba ucz. zapisanych na naukę nadobow.									
Na język ruski (względnie obow.)	21	18	18	16	15	13	9	—	110
Na ćwiczenia w chemicznem laboratoryum .	—	—	—	—	—	11	14	—	25
Na stenografię	—	—	—	—	22	5	—	—	27
Na śpiew	10	7	12	7	6	2	2	4	50
10. Stypendya.									
Liczba stypendystów . .		—	—	—	2	—	—	2	4
Ogólna kwota . . . K.	—	—	—	—	455·80	—	460		915·80

XIII.

Wynik egzaminu dojrzałości.

a) Egzamin dojrzałości w terminie jesiennym odbył się dnia 28. września 1912. pod przewodnictwem dyrektora Artura Passendorfera. Do egzaminu przystąpiło 3 uczniów publicznych i 1 prywatystka. Świadectwo dojrzałości otrzymali: 1. Duwal Wacław, ur. 15/I.. 1892 w Czarnokońcach Wielkich w Galicyi rel. rz.-kat.; 2. Friedel Władysław (pryw.) ur. 24/VI.. 1894 w Tarnopolu, rel. rz.-kat.; 3. Gral Leon, ur. 12/VI. 1892. w Tarnopolu, rel. rz.-kat.; 4. Wachs Feiwel, ur. 19/XI. 1891. w Tarnopolu rel. mojżesz. Wszyscy ci abituryenci zamierzali poświęcić się dalszym studyom technicznym.

b) Egzamin dojrzałości w terminie letnim b. bież. roku:

Piśmienny egzamin dojrzałości odbył się od 26.-29. maja. Tematy: 1. Z języka polskiego do wyboru: a) Rozwój powieści historycznej polskiej. b) Środki przewozowe dawne a dzisiejsze. c) Znaczenie znajomości geologii kraju ojczystego. 2. Przekład z języka polskiego na niemiecki: (Kawecki-Tomaszewski, fizyka dla klas niższych Wyd. V. stron. 7.) 3. Tłómaczenie z francuskiego na język polski (Ustęp z wypisów Amborskiego dla kl. VII.: Le mouvement des corps célestes 4. Z geometryi wykreślnej 1. Dane dwie skośne proste i płaszczyzna; wykreślić prostą przecinającą skośne proste a prostopadłą do danej płaszczyzny 2. Wykreślić przekrój paraboloidy obr. płaszczyzną nachyloną do płaszczyzn rzutowych pod kątami: $\alpha=60^{\circ}$, $\beta=45^{\circ}$ oraz cień bryły ściętej. 3. Wykreślić cień własny i rzucony stożka ściętego, nakrytego płytą sześciościenną w rzutach środkowych.

Ustny egzamin dojrzałości odbył się w dniach 17, 18. i 19. czerwca pod przewodnictwem dyrektora Józefa Trojnara

Świadectwo dojrzałości otrzymali następujący abituryenci: (Nazwisko i imię, dzień urodzenia, miejsce urodzenia, kraj, przyszły zawód lub dalsze studya). 1. Babak Antoni, 14/VI. 1893. Czarnokońce Wielkie, Gal. poczta; 2. Blichar Jan, 24/VI. 1895. Tarnopol, poczta; 3. Charzewski Stanisław, 6/VIII. 1893. Pajówka, Gal., leśnictwo; 4. Glas Schulem Friedel, 14/III. 1891. Tarnopol, bank; 5. Grünspan Meier, 15/XII. 1892. Toki, Gal., politechnika; 6. Hammer Markus, 11/I. 1895. Tarnopol, politechnika; 7. Hellmann Chaim Leib, 18/X. 1894. Tarnopol, politechnika; 8. Hoffmann Tadeusz, 8/VII. 1895. Rudki, Gal., politechnika; 9. Josepyszyn Stefan, 7/I. 1893. Kolendziany, Gal., budowa maszyn; 10. Katz Izak Hirsch, 18/XI. 1892. Tarnopol, bank; 11. **Klimpel** Adam Maryan, 6/XII. 1895. Uścieczko, Gal., inżynierya; 12. **Markowski** Michał, 23/X. 1895. Byczkowce, Gal., elektrotechnika; 13. Maxaml Leopold, 25/III. 1892. Lwów, kolej; 14. Niemand Chaim, 14/XII. 1892. Isypowce, Gal. filozofia; 15. Olexyncer Asriel Chaim, 11/XII. 1893. Tarnopol, politechnika; 16. Sochanik Tadeusz Nikodem, 20/VI. 1896. Borki Wielkie, Gal., agronomia; 17. Strzelbicki Jan Tadeusz, 6/IV. 1894. Tarnopol, chemia; 18. Wallach Salomon, 24/III. 1893. Postołówka, Gal., politechnika; 19. **Ziółkiewicz** Ludwik Zygmunt, 23/I. 1893. Lwów, weterynarya.

XIV. a) Wykaz podręczników do nauki przedmiotów obowiązkowych na rok szk. 1913/14.

Klasa	Religia rz. kat.	Religia gr. kat	Język polski	Język niemiecki	Język francuski	Geografia	Historya	Matematyka	Historya naturalna	Fizyka	Chemia	Geometrya wykreślna
I.	Ks. Dr. Słósarz Katechizm religii katolickiej. Wyd. III	Średn. katechizm chrześ kat. Lwów, 1906. 80 h.	Małecki, gram. wyd. XI. Dr. Reiter Czytania polskie dla kl. .	German, Petelenz Gayczak Ćwiczenia niem. wyd. VII.	—	Romer, Geografia. Wyd. II.	Gebert, i Gebertowa Opowiadania z dziejów ojczystych, Lwów 1910.	Ignacy Kranz, Arytmetyka i algebra na kl. I. i II Kraków 1911.	Nussbaum-Wiśniowski, Wiadomości z zoologii Wyd. III. Rostafiński, Botan. dla kl. niż. wyd. VI.	—	—	—
II.	jak w kl. I.	jak w kl. I.	Małecki, gram. 2 k 40 h. Reiter Czyt. pols. dla kl. II.	German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla kl. II. wyd V.	—	Siwak, Geografia dla kl. II. i III.	Krotowski, Opowiadania z dziejów austryackich i powszechn. wyd. II	Jak w kl. I.	Te same podręczniki jak w kl. I.	—	—	Kranz. Geometrya poglądowa, wyd. II.
III.	Ks. dr. Jougan Liturg Wyd. V ks. Szydelski, Dzieje bibl. starego zakonu. 1912	A. Toroński Liturgika Opr. 1 K. 60 h Ks. Alexy Toroński, Histor. bibl. star. zakonu wyd. II	Gramatyka jak w kl. II M. Reiter Czytania polskie dla III. kl.	Jahner, Deut. Grammatik, wyd. IV. German-Petelenz—Gayczak (1911). Ćwicz. niem	Węckowski Książka do nauki języka francuskiego Cz. I. Lwów 1911. Wyd. II	jak w kl. II	w I. półr. jak w kl. II., w II. półr. Zipper, Opowiadania z mitologii Greków i Rzymian.	I. Kranz, Arytmetyka dla kl. III.	—	Żłobicki: Wiadomości z fizyki (w druku).	—	Kranz, Geometrya poglądowa Cz. II.
IV.	ks. Szydelski Historya bibl. N. Zakonu.	Ks. Alexy Toroński, Biblia N. Zakonu	Gramatyka jak w kl. II. Próchnicki Wojciechowski Wypisy pols. tom V	Gramatyka jak w kl. III. German-Petelenz, Ćwicz. niem. dla kl. IV. wyd. IV.	Węckowski, Książka do nauki języka francuskiego Cz. II. Lwów 1911.	Majerski, Geografia monarchii austr.-węg. wyd. V.	Zakrzewski, Historya powszechna, Cz. I. wyd. VII. 1911	Mihułowicz Arytmetyka dla kl. IV.	—	Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższ. klas. Wyd. VI.	Duchowicz Wiśniowski, Chemia.	Suppantschitsch Hordyński geometrya dla kl. IV. i V.
V.	Ks. Jeź. M. Nauka wiary katol., cz. I. wyd. III. Ks. Jeź. Nauka wiary cz. II.	Ks. Alexy Toroński, Dogmat fund. 1907 Opr 2 K i Dogmat. szczeg. 1895	Tarnowski — Bobin, Wyp. t. I. wyd. III. Wybór z dzieł greck. i łacin. cz. I.	Gramatyka jak w kl. III. Inpoldt Stylo Deutsches Lesebuch, f. die V. Kl. Die deutsche Heldensage Lessig: Minna v. Barnhelm.	Węckowski, Książka do nauki języka francuskiego dla kl. V.	—	Zakrzewski, Historya pow. cz. II. wyd. IV. Cz. III. wyd. II. Lewicki, Zarys dziejów Polski, wyd. III.	Dziwiński zasady Algebry geometrya Suppantschitsch-Hordyńskiego Kranz Logarytmy.	Rostafiński, Botanika szk dla klas wyższych wyd. IV.	—	Bruner i Tołłoczko, Chemia nieorganiczna	Łazarski, Zasady geometryi wykreślnej z atlasem, wyd. III.
VI.	Ks. Szczeklik Etyka katol. Wyd. IV. Tarnów 1908	Dorożyńskyj, Etyka Lwów 1904	Tarnowski — Bobin, Wyp. t. I. wyd. III. t. II. wyd. II Wybór z dzieł łać. i grec. jak w kl V.	Ipp. Stylo Deut. Les. III. T.. VII. Velhag. u. Kl. Schul. Moderne erzäh. Prosa I. Goethe: Hermann u. Dorothea Wyd. T. N S. W. Lessing: Emilia Galotti Wyd T. N. S. W. Grillparzer: Medea Wyd. Graesera.	Węckowski Szarota, La France I.	—	Zakrzewski, Historya powsz. cz. III. wyd. II. Lewicki Zarys dziejów Pol. jak w kl. V.	Łomnicki Geometrya Dziwiński Algebra. nadto: Kranz, Zbiór zadań Trygonometrya kulista w zadaniach. Kraków 1903.	Nussbaum Zoologia dla klas wyższych	Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas Wyd. IV.	Duchowicz-Bolland. Chemia. organiczna Wyd. II.	jak w kl. V.
VII.	Ks. Gadowski Zarys historyi kościoła katol.	Wapler-Stefanowicz, Histor. chrz. katol. cerkwi Lwów 1903.	Tarnowski i Bobin, Wyp. t. II wyd. IV. Zathey, Antologia, jak w kl. VI.	Ipp. Stylo Deut. Les. III. T. 4 K 60 h. Goethe: Iphigenie auf Tauris Wyd. Graesera; Schiller: Wallensteins Tod Wyd. Graesera Otto Ludw.: der Erbföster. Wyd. Graesera	Węckowski Szarota La France II.	—	Jak w w kl. V. i VI. nadto Głąbiński Finkel, Historya i statyst. austro-węg. monarchii.	Te same podr. jak w kl. VI.	Wiśniowski, Zasady mineralogii i geologii wyd. III. Lwów 1912	jak w kl. VI.	—	jak w kl. V.

b.) Podręczniki

do nauki języka ruskiego.

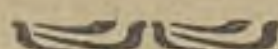
KLASA I i II. Богдан Лепкий: Читанка для середних шкіл з польским язиком викладовим 1904. 1. K. 20 h.

KLASA III. Kokorudz Konarski Gramatyka Lwów 1900, 2 Kor. Барвіньский. Читанка руска для шкіл видїлових, Львів 1904 1 K. 60 c. Богдан Лепкий, Читанка руска. 1904. 1 K. 20 h.

KLASA IV. Gramat. jak w kl. III. Барвіньский, Вибір з народної лїтератури українсько-рускої XIX. в. для семинарів учительских 3 K.

KLASA V. Барвіньский, Вибір 3 K. — Na lekturę obowiąz. Костомарів „Дві рускі народности".

KLASA VI. Барвіньский, Вибір — Na lekturę obowiąz. Цеглиньский „Кара совісти" народна драма в V. дїях. Цїна 1 K. O. Барвіньский. Павло Полуботок 40 h.



XV.

Bursy i internaty.

1. Bursa T. S. L. Prezes dr. Hordyński, prefekt prof. gimn. W. Matus, liczba ogólna uczniów 150, przeciętny koszt utrzymania 250 K. rocznie, uczniów tut. zakładu było w tej bursie 6.

2. Bursa Polska. Prezes dyr. gimn. dr. M. Maciszewski, prefekt prof. sem. W. Orosz, liczba uczniów ogółem 85, przeciętny koszt utrzymania 240 K. rocznie, uczniów tut. Zakładu było 11.

3. Bursa Nauczycielska. Prezes dyr. dr. M. Maciszewski, prefekt prof. gimn. R. Koestlich, liczba uczniów ogółem 65, koszt utrzymania 330 K. rocznie, uczniów tut. Zakładu było 9.

4. Bursa Ruska. Prezes prof. gimn. Czajkowski, prefekt prof. gimn. Szurak, liczba uczn. ogółem 120, koszt utrzymania 200 K., z tutejsz. Zakładu było w tej bursie 4 uczniów.

5. Bursa Żydowska. Prezes Dr. Horowitz, prefekt prof. gimn. Dr. D. Gross, liczba uczniów ogółem 61, koszt utrzymania 310 K., uczniów z tut. Zakładu było 9.

Wszystkie te Bursy umieszczają pewną ilość uczniów bezpłatnie, kierują nauką domową uczniów, po nauczeniu się lekcyi spędzają uczniowie wolny czas na przechadzkach, grach i zabawach pod nadzorem swoich prefektów. Bursy te utrzymują się z opłat uczniów, subwencyi i darów.

XVI.

Imienny spis uczniów, którzy uczęszczali do zakładu w roku szkolnym 1912/13.

Uwaga: Uczniowie wydrukowani tłustym drukiem są chlubnie uzdolnieni, nazwiska ujęte w nawias oznaczają tych uczniów, którzy w ciągu roku wystąpili z zakładu.

Klasa Ia.

1. Appel Baruch 2. Berger Ferdynand, 3. Biłas Jan, 4. Bojczyk Włodzimierz, 5. Brygider Kazimierz, 6. Brygiedy Michał, (7. Bugiel Tytus 8/2 1913), 8. Czarniecki Ludwik, 9. Domaradzki Stefan, 10. Dyhdalewicz Antoni, (11. Dzianott Andrzej 4/11 1912), 12. Dzierżanowski Ludomir, 18. Frenkl Wilhelm, 14. Hausner Ozyasz, (15. Jaryczower Meyer 10/12 1912), 16. Joch Rudolf, (17. Kaczyk Izaak 10/12 1912), 18. Kiszelka Zygmunt, 19. **Klimesz** Zdzisław, 20. Königsberg Michał, 21. **Krzyżanowski** Włodzimierz, 22. Lehmann Henryk, 23. Radelli Stanisław, 24. Skrobotowicz Tadeusz, 25. Soroka Kazimierz, 26. Zacharyasiewicz Franciszek, 27. Zalewski Wacław.

Klasa Ib.

1. Hrycyna Włodzimierz, (2. Huss Władysław 26/10), 3. Konarski Roman, 4. Kruk Władysław, (5. Lindenman Saul 17/II.), 6. Lubelski Czesław Rościsław, (7. Margulies Dawid 17/II.), 8. Marmorek Jüdel, (9. Martyniak Ludwik 17/II.), 10. Nogas Włodzimierz, 11. Płoszczański Bohdan, 12. Reichman vel Feld Szymon, 13. Schonhaut Jakób, 14. Serwatka Władysław, 15. Skerl Augustyn, 16. Spiegelglas Izaak, 17. Szemalikowski Roman, 18. Szewczuk Włodzimierz, 19. **Terkel** Zygmunt, 20. Tymoniewicz Tadeusz, (21. Weiser Boruch 10. XII.), (22. Weistaub Abraham 23. XI.), 23. Wohner Herman, 24. Wolfisz Szulim, 25. Wyka Józef, 26. Żarnowski Roman, 27. Żarnowski Zygmunt.

Klasa II.

1. Bieler Izak, 2. Butterklej Norbert, 3. Chruszczewski Kazimierz, 4. **Dudar** Stefan, 5. (Dworski Tadeusz 18. II.), 6. Fall Władysław, 7. Friedman Nachman, 8. Hausner Markus, 9. Heiman Maurycy, 10. Hoffman Józef, 11. Holender Binem, 12. **Janiszewski** Maryan, 13. Jednakowski Dymitr, 14. Jorysch Leon, 15. Kaczer Mendel, 16. Kornblüth Leon, 17. Kornicki Władysław, 18. Kukla Maryan, 19. Machnicki Edward, 20. 20. Mauer Markus, 21.. Muszastyj Jan, 22. (Natyniak Roman 18. II.), 23. Niżnik Mieczysław, 24. Psiurski Franciszek, 25. Rottenberg Filip (pryw.), 26. Rywak Jan, 27. Schüssel Daniel, 28. Sikora Stefan, (29. Stormke Jerzy 30. X. 1912), 30. Sywula Zenon, 31. (Thaler Józef 15. III.), 32. Turyn Roman, 33. Wohl Abraham, 34. Wolicki Stefan, 35. Wójcik Franciszek.

Klasa III.

1. Biłyj Mikołaj, 2. Bohun Antoni, 3. Buryj Dymitr, 4. Chociaj Zygmunt, 5. Chuwen Salomon, 6. Dąbrowski Bogdan 20. XI. 1912), 7. Domaradzki Tadeusz, 8. Dżus Symeon, 9. Eckstein Izak, 10. Farb Józef, 11. Friedel Franciszek, 12. **Furmankiewicz** Bronisław, 13. Gottlieb Aron, 14. Grütz Sender, 15. Heller Kazimierz, 16. (Henisz Stanisław 4. IV.), 17. Hospodarewski Roman, 18. Jacorzyński Julian, 19. Jakubowski Grzegorz, 20. (Kaczkowski Bruno 4. IV.), 21. Kantor Roman, 22. Kiszelka Tadeusz, 23. Lautsch Karol, 24. Lichnowski Roman, 25. Lubelski Maryan, 26. Luftig Leon, 27. Mojseowicz Roman, 28. **Nazar** Włodzimierz, 29. **Orosz** Romuald, 30. Pełka Roman, 31.. Popowicz Bronisław, 32. **Rosenfeld** Hirsch, 33. Rudziński Teodor, 34. Schmidt Raymund, 35. Silberman Izak 12. III.), 36. Stahl Henryk, 37. Stöckel Chaim, 38. Szlomkowicz Dawid, 39. Wąsowicz Adam, 40. Wojciechowski Stanisław, 41. (Wojtanowicz Roman 5. III).

Klasa IV.

Bieszczanin Karol, 2. **Borodajkiewicz** Jan, 3, Brach Bolesław, 4. Chudy Miron, 5. Dworski Włodzimierz, 6. Fanderowski Ignacy, 7. Fenichel Jerzy, 8. Friedman Eliasz, 9. Friedman Wilhelm, 10. Gdula Emilian, 11. Hellmanówna Eidel (pryw.), 12. Horak Edmund, 13. Horak Tadeusz, 14. Kilarski Tadeusz, 15. Kopystyński Bronisław, 16. Krzemieniecki Jan, 17. Kuj Izak, 18. Leimberg Izak, 19. Leszczyński Leopold, 20. Markowski Maryan, 21. Mauer Gustaw, 22. Münzówna Janina (pryw.), 23. Nussbaum Jakób, 24. Piątkiewicz Kazimierz, 26. Podbiera Henryk, 27. Pyłypiw Michał, 28. Rudziński Bronisław, 29. **Schwalb** Aleksander, 30. Schwarz Rubin, 31. (Siarzewski Romuald 6. IX. 1912), 32. (Skrzywan Kazimierz 15. V. 1913.), 33. **Sobol** Tadeusz, 34. Stadnik Jan, 35. Steinhäusel Wiktor, 36. Strzelbicki Włodzimierz, 37. Taffet Eisig, 38. Walach Jüde, 39. Wałęga Wiktor, 40. Weiss Chaskel, 41. (Werner Stanisław 20. X. 1912), 42. Zadorecki Eustachy, 43. Zalewski Felicyan, 44. Zazulak Michał.

Klasa V.

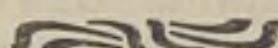
1. Bandler Jojne, 2. Berger Leiser, 3. **Bożejowsky** Ernest, 4. Fal Julian, 5. Fiul Dawid, 6. Janicki Mikołaj, 7. Jaworski Franciszek, 8. Konarski Maryan, 9. Krzemieniecki Adam, 10. Malec Michel, 11. Meisner Jakób, 12. Münzówna Erna (pryw.), 13. Neumann Abraham, 14. Pastuch Leon, 15. Paszkowski Roman, 16. Remiszewski Wilhelm, 17. Schumer Henryk, 18. Sieteski Zdzisław, 19. Sigall Samuel, 20. Siwicki Tomasz, 21. Wick Alfred (pryw.), 22. Wick Karol (pryw.), 23. (Zazulak Piotr 31. III.), 24. Żółkiewicz Kazimierz.

Klasa VI.

1. Berger Ludwik, 2. Biłas Franciszek, 3. Bortnik Stanisław, 4. Bubnicki Eugeniusz, 5. Dressler Leon, 6. (Duch Ludwik 10. II. 1913), (7. Feldmann Salomon, 8. Fränkl Józef, 9. Friedel Wilhelm, 10. Gewandter Wiktor, 11. Kopczyński Bronisław, 12. Leiter Aron, 13. Lindenmann Hirsch, 14. Maciurzyński Hieronim, 15. Maiberger Jakób, 16. Mehler Zygmunt, 17. Ochs Jakób (pryw.), 18. Pfeila Bronisław Jan, 19. Postryhacz Włodzimierz, 20. Seidenwerg Chaim, (pryw.) 21. (Warzewski Adam 5. XI. 1912), 22. Widrak Eustachy.

Klasa VII.

1. Auerbach Izak, 2. Babak Antoni, 3. Blichar Jan, 4. Charzewski Stanisław, 5. Cieśluk Julian, 6. Dudar Stefan, 7. Ebner Szymon, 8. Grünspan Meier, 9. Hellmann Chaim, 10. Hirschhorn Selig, 11. Hoffmann Tadeusz, 12. (Huczko Kazimierz 20. X.), 13. Josepyszyn Stefan, 14. Katz Izak, 15. Glas Schulim (dawniej Kehrer), 16. Klimpel Adam, 17. Lehmann Fryderyk, 18. Markowski Michał, 19. Maxami Leopold, 20. Nazarewicz Wiktor (pryw.), 21. Niemand Chaim, 22. (Nowakowski Ludwik 20. X.), 23. Olexincer Asriel, 24. Sochanik Tadeusz, 25. Hammer Markus (dawniej Starkschall), 26. Strzelbicki Jan, 27. Tennenbaum Maryan, 28. Wallach Salomon, 29. Weinbaum Salomon, 30. Żółkiewicz Ludwik.



XVII. OGŁOSZENIE
dla rodziców i opiekunów.

Rok szkolny 1913/14 rozpocznie się dnia 3. września uroczystem nabożeństwem o godz. 8. rano.

Zgłoszenia do egzaminu wstępnego do kl. I. przyjmować się będzie dnia 31. sierpnia i 1. września od godz. 9—10 rano i od 4—5 po południu.

Przy zgłoszeniu należy przedłożyć: a) metrykę chrztu lub urodzenia, b) świadectwo szkolne z ostatniego półrocza, jeżeli uczeń w roku poprzedzającym uczęszczał do szkoły publicznej. Do klasy I. mogą być przyjęci tylko ci, którzy urodzili się w latach 1903 — 1899 (włącznie);

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do kl. I. jest następujący:

z religii: wiadomości, których nabyć powinien uczeń w pierwszych czterech latach obowiązkowej nauki szkolnej w szkołach czteroklasowych;

z języka polskiego: czytanie płynne i wyraziste, objaśnienie czytanych ustępów pod względem treści i związku myśli; opowiadanie treści większymi ustępami, znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni zgody i rządu; wreszcie poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom i piśmienny rozbiór jednego zdania rozwiniętego, pod względem części mowy, ich formy, tudzież części zdania;

z języka niemieckiego: czytanie płynne i zrozumiałe; znajomość odmian rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zaimków (osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych), odmian słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej, tudzież odmiany najzwyklejszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych i poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem poda się uczniom w języku polskim;

z rachunków: pisanie liczb do miliona włącznie, biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi; pewność w tabliczce mnożenia i znajomość ważniejszych miar metrycznych, z uwzględnieniem zagadnień wziętych z zakresu życia codziennego.

Egzamin wstępny do kl. I. odbędzie się dnia 3. września o godz. 9-tej przed połud. Uczniowie, przyjęci na podstawie tego egzaminu, mogą zapisać się do kl. I. bezpośrednio po egzaminie albo dnia następnego po nabożeństwie wstępnem.

Uczniowie, uznani przy egzaminie za nieuzdolnionych do klasy I., nie mogą w tym samym

roku ani w tutejszym ani w innym zakładzie egzaminu powtórnie składać.

Egzamina poprawcze odbędą się dnia 1. września; egzamina wstępne do klas II. — VII. rozpoczną się dnia 5. września.

Uczniowie gimnazyalni, ubiegający się o przyjęcie do II., III., IV. i V. klasy realnej mogą być uwolnieni od egzaminu wstępnego z religii, z języka polskiego, niemieckiego, historyi naturalnej i fizyki, jeżeli w świadectwie gimnazyalnem za ostatnie półrocze, poprzedzające bezpośrednio odnośną klasę realną, oprócz ogólnego stopnia dobrego (t. j. celującego albo pierwszego) otrzymali z wymaganego dla tej klasy przedmiotu i odnośnego materyału nauki stopień przynajmniej „dostateczny". Z reszty przedmiotów t. j. języka francuskiego, geografii, historyi powszechnej, matematyki, chemii i rysunków odbywa się egzamin z wszelką ścisłością.

Co do uczniów, którzy w gimnazyum tylko wskutek niedostatecznych cenzur z języków klasycznych otrzymali ogólny stopień drugi, rozstrzyga Rada Szkolna krajowa w poszczególnych wypadkach, czy można takiego ucznia przypuścić do egzaminu wstępnego do następnej klasy realnej, przyznając mu zresztą powyżej wskazane ulgi.

Prywatyści i eksterniści wyznania katolickiego obowiązani są w myśl reskryptu c. k. Min. W. i O. z 9. czerwca 1906 r. do przedkładania przed każdym egzaminem potwierdzenia, wydanego przez katolickiego duchownego, że odbywali praktyki religijne.

Wpisy uczniów od klas II. do VII. odbędą się dnia 2. września przed południem od godz. 9.—12., po południu od 4.—6.

Do zapisu mają uczniowie zgłaszać się w towarzystwie rodziców lub opiekunów, przedkładając w dwu egzemplarzach rodowód dokładnie wypełniony. Uczniowie tutejszego zakładu mają przy tej sposobności wykazać się ostatniem świadectwem szkolnem, obcy obowiązani są prócz tego przedłożyć metrykę, tudzież potwierdzenie Dyrekcyi tej szkoły, z której przychodzą, że można ich przyjąć do innego zakładu, jakoteż poświadczenie uwolnienia od opłaty szkolnej, jeżeli to uwolnienie posiadają. Uczniowie, którzy studya przerwali, muszą wykazać się świadectwem moralności, a po dłuższej przerwie w naukach poddać się także egzaminowi wstępnemu. Uczniowie wreszcie, którzy do szkół średnich nie uczęszczali, muszą przedłożyć także świadectwo przebytej ospy naturalnej lub ospy szczepionej i to nie dawniej jak w ostatnim roku.

Opłaty. Wszyscy uczniowie płacą corocznie 2 K na zbiory naukowe i 1 K na przybory do gier i zabaw, nowowstępujący nadto taksę wstępną w kwocie 4 K 20 h.

Opłata szkolna za półrocze wynosi 40 K., które uiścić należy zapomocą czeku pocztowego w przeciągu 6 tygodni po

rozpoczęciu półrocza.[1]) Uczniowie klasy I. mają złożyć opłatę szkolną w I. półroczu najpóźniej z końcem listopada. Podanie o uwolnienie od opłaty szkolnej, zaopatrzone w ostatnie świadectwo szkolne i dokładne świadectwo ubóstwa, mają wnieść uczniowie do c. k. Rady Szk. kraj. na ręce Dyrekcyi do 20. września w I., a do 20. lutego w II. półr.

Taksa za egzamin prywatny lub wstępny wynosi 24 K., taksa za egzamin nadzwyczajny, obejmujący więcej niż dwa półrocza, wynosi 36 K., w przeciwnym razie także tylko 24. K.

Mundury studenckie. Wszyscy uczniowie obowiązani są na mocy Najwyż. postanowienia z dnia 6. stycznia 1894. i rozporządzenia c. k. Rady Szkol. kraj. z 14. marca 1894. l. 2.900 do noszenia w szkole i poza szkołą przepisanego i jednakowego ubrania. O szczegółowych w tym kierunku postanowieniach mogą rodzice i opiekunowie uczniów dowiedzieć się w Dyrekcyi szkolnej. Dowolności, jakich dopuszczają się częstokroć uczniowie pod względem munduru, są wykroczeniem przeciw karności szkolnej, które Rada Szkolna kraj. poleca surowo karać. Z tego powodu zwraca się uwagę rodziców, aby nie ulegali próżnym zachciankom synów i nie kupowali żadnych części munduru odmiennej barwy lub kroju, ani też rozmaitych uzupełniających dodatków, gdyż narażą się na nieprzyjemności, a nawet na nieprzyjęcie lub wydalenie ucznia ze szkoły.

* * *

Dyrekcya radzi rodzicom i opiekunom, by często dowiadywali się w szkole o prowadzeniu się i postępach uczniów. Grono nauczycielskie udziela z wszelką gotowością wyjaśnień w dniach, które Dyrekcya z początkiem każdego półrocza wyznacza i do wiadomości uczniów podaje. Rodzicom zamiejscowym udzieli Dyrekcya wyjaśnień każdego czasu. W ostatnich dwu tygodniach przed konferencyą klasyfikacyjną nie udziela się żadnych informacyi.

Uczniom zamiejscowym wolno mieszkać tylko pod nadzorem tych osób, które ściśle stosować się będą do przepisów „Regulaminu dla odpowiedzialnych nadzorców“, wydanego przez c. k. Radę Szkolną krajową.

Józef Trojnar.

---

[1]) Czeki pocztowych kas oszczędności doręcza uczniom interesowanym Dyrekcya Zakładu.

XVIII.

Rozkład godzin.

PRZEDMIOT	KLASA I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	Razem
Religia	2	2	2	2	2	2	2	14
Język polski . . .	3	4	3	3	4	3	4	24
Język niemiecki . .	6	6	5	4	4	3	3	31
Język francuski . .	—	—	4	3	3	3	3	16
Geografia	2	2	2	2	1	1	—	10
Historya	2	2	2	2	3	2	4	17
Matematyka . . ,	3	3	3	4	4	4	5	26
Historya naturalna .	2	2	—	—	2	2	2	10
Fizyka	—	—	3	2	—	4	4	13
Chemia	—	—	—	3	2	2	—	7
Geometrya i rysunki geometryczne	—	2	2	2	3	3	2	14
Rysunki odręczne .	4	4	4	3	3	2	2	22
Kaligrafia	2	—	—	—	—	—	—	2
Gimnastyka . . .	2	2	2	2	2	2	2	14
Razem .	28	29	32	32	33	33	33	220
Jęz. ruski (wzgl. ob.)	2	2	2	2	2	2	—	12